

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako akční pole sociální pedagogiky

Lukáš Martinec

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lukáš MARTINEC**
Osobní číslo: **H118185**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako akční pole sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- popis poslání a činnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež,
- vymezení odpovídajícího pojetí a funkcí sociální pedagogiky,
- charakteristiku práce s rizikovými dětmi a mládeží.

Součástí práce bude kvalitativní šetření zaměřené na analýzu činností zařízení a provedení rozhovorů s pracovníky a uživateli těchto zařízení.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hendl, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2008

Jedlička, R. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis, 2004

Jedlička, R. Psychologická první pomoc v práci výchovného poradce. Praha: Univerzita Karlova, 2000

Matějček, Z. Praxe dětského psychologického poradenství. Praha: SPN, 1991

Matoušek, O. Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996

Mikšík, O. Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn. Praha: Karolinum, 2009

Navrátil, S. Problémové chování dětí a mládeže. Praha: Grada, 2011

Pešová, I. Poradenská psychologie pro děti a mládež. Praha: Grada, 2006

Španková, N. Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada, 2011

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na téma nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako akční pole sociální pedagogiky. V teoretické části jsou uvedeny obecné poznatky, ze kterých vychází činnost nízkoprahových zařízení. Dále je zde vymezena problematika nízkoprahových zařízení, včetně jejich poslání, role pracovníků těchto zařízení a popisu rizikové mládeže. Praktická část obsahuje rozhovory s pracovníky a klienty vybraného nízkoprahového zařízení. Hlavním úkolem těchto rozhovorů bylo zjistit, jak nízkoprahová zařízení působí na své klienty a jaké k tomu využívají prostředky.

Klíčová slova: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, činnost nízkoprahových zařízení, pracovníci nízkoprahových zařízení, sociální pracovník, riziková mládež, patologické chování.

ABSTRACT

Bachelor's thesis is focused on low-threshold facilities for children and youth as an action field of social pedagogy. In the theoretical part are introduced a general knowledge from which is based the activity of low-threshold facilities. Then there is defined the issue of low-threshold facilities, including their mission, the role of the staff of this facilities and a description of youth at risk. The practical part contains the interviews with staff and clients of selected low-threshold facility. The main task of these interviews was to determine, how low-threshold facilities work on their clients and which resources are used.

Keywords: low-threshold facilities for children and youth, activity of low-threshold facilities, workers of low-threshold facilities, social worker, youth at risk, pathological behaviour.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Mgr. Petrovi Sýkorovi, Ph.D za vstřícnost a cenné rady při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům, za podporu při studiu a trpělivost při tvorbě bakalářské práce.

Zároveň děkuji pracovníkům a klientům nízkoprahového zařízení Ponorka, se sídlem ve Žďáře nad Sázavou, za jejich spolupráci a ochotu v průběhu výzkumného šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 25. 4. 2014

.....

Lukáš Martinec

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 OBECNÉ POZNATKY A UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY	11
1.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A JEJÍ VLIV NA NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	11
1.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	13
1.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	14
1.4 MOŽNOSTI ODBORNÉ POMOCI PROSTŘEDNICTVÍM SLUŽEB POSKYTOVANÝCH RIZIKOVÝM DĚTEM A MLÁDEŽI.....	17
2 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	23
2.1 VÝVOJ SLUŽBY.....	23
2.2 OBSAH SLUŽBY.....	24
2.3 CÍLOVÁ SKUPINA.....	28
2.4 POSLÁNÍ A CÍLE NZDM.....	30
2.5 PRINCIP NÍZKOPRAHOVOSTI A ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK.....	31
2.6 NZDM V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE A SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	32
3 PRACOVNÍCI NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	35
3.1 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK.....	35
3.2 PRACOVNÍK V SOCIÁLNÍM ZAŘÍZENÍ.....	36
3.3 OSOBNOSTNÍ PŘEDPOKLADY PRACOVNÍKŮ NZDM.....	37
3.4 SCHOPNOSTI POTŘEBNÉ PRO PRÁCI V NZDM.....	38
3.5 PROBLEMATIKA PRÁCE S KLIENTY.....	39
4 PROBLEMATIKA DĚTÍ A MLÁDEŽE	41
4.1 VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	41
4.2 SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ PROSTŘEDÍ.....	49
4.3 OBTÍŽNÉ ŽIVOTNÍ SITUACE A ŽIVOTNÍ KRIZE.....	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ PONORKA	55
5.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	55
5.2 ANALÝZA ROZHovorŮ S PRACOVNÍKY.....	57
5.3 ANALÝZA ROZHovorŮ S KLIENTY.....	67
5.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	70
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Téma bakalářské práce zabývající se problematikou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež jsem si vybral z důvodu, neboť mi je práce s dětmi a mládeží blízká. Již několik let v průběhu prázdnin pracuji s dětmi v letním dětském táboře jako oddílový vedoucí. I zde se člověk setkává s dětmi, které potřebují radu, pomoc nebo si jen promluvit o svých problémech. V některých případech se u dětí projevují i různé patologické jevy chování, na které vedoucí musí adekvátně reagovat a pokusit se je vyřešit. V tomto ohledu mi přijde práce pracovníků v nízkoprahovém zařízení a práce oddílových vedoucích částečně podobná.

Činnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je široké veřejnosti velmi často neznámá. Existují názory, že děti si chodí do těchto zařízení jen užít svůj volný čas, aniž by byl naplňován nějaký hlubší smysl. Činnost těchto zařízení ovšem není jen o tom, aby byl vytvořen prostor pro trávení volného času mladých lidí, ale jde o plnění široké škály úkolů, za účelem zlepšení života těchto lidí.

Cílem bakalářské práce proto bude popsat poslání a činnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a zároveň zjistit propojení těchto zařízení se sociální pedagogikou.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí na teoretickou a praktickou. Teoretická část je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole popíši obecné poznatky týkající se dané problematiky. Ve druhé kapitole se zaměřím na popis poslání, cílů a cílové skupiny nízkoprahových zařízení včetně vykonávaných činností. Třetí kapitola se bude zabývat nároky, schopnostmi a předpoklady kladenými na pracovníky nízkoprahových zařízení a problematikou práce s klienty. Čtvrtá kapitola bude věnována popisu vybraných patologických jevů, vyskytujících se u dětí a mládeže, obtížnými životními situacemi, životní krizí a sociálně znevýhodněným prostředím.

V praktické části se zaměřím na zkoumání celkového působení nízkoprahových zařízení z hlediska provozovaných činností a aktivit, problémů a obtíží klientů, možnostech pomoci či vlivu nízkoprahových zařízení na život klientů. Tyto problémy jsem zkoumal pomocí polostrukturovaných rozhovorů jak s pracovníky, tak i s klienty konkrétního nízkoprahového zařízení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNÉ POZNATKY A UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

V první kapitole vás seznámím s obecnými poznatky, ze kterých vychází problematika nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Zároveň zde uvedu i propojení nízkoprahových zařízení se sociální pedagogikou.

1.1 Sociální pedagogika a její vliv na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Sociální pedagogika pozoruje význam prostředí výchovy, problematiky specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování. Charakteristika sociální pedagogiky jako vědy je o podmíněnosti výchovných procesů prostředím, o problémech nejen mimoškolské výchovy, ale také výchovy jako celku.¹

Sociální pedagogiku můžeme chápat v užším a širším pojetí. V užším pojetí se sociální pedagogika zabývá sociálně patologickými jevy a osobami nebo skupinami, které svým chováním ohrožují společnost a představují pro ni riziko. Toto riziko spočívá ve společenských problémech vyvolávaných v souvislosti se sociálními deviacemi, nezaměstnaností, chudobou a dalšími. Sociální pedagogika si klade za cíl pomoci těmto jedincům či skupinám a výchovně působit takovým způsobem, aby bylo vedeno ke svépomoci a dosaženo soběstačnosti. Z hlediska širšího pojetí považujeme sociální pedagogiku za multidisciplinární obor orientovaný na celou populaci. Základem je pomoc všem lidem různých věkových kategorií nacházejících se v různých životních situacích. Zároveň sociální pedagogika pomáhá při zjednodušení procesu enkulturace a socializace a při vytváření správného způsobu života jak ohrožené, tak i neohrožené populace. Tato pomoc probíhá zejména prostřednictvím výchovy a vzdělávání, jejímž výsledkem má být minimalizace rozporu mezi společností a jedincem.²

Základním bodem pro zahájení jakékoli odborné výchovné a sociální práce s rizikovými dětmi a mládeží je navázání kontaktu s jedinci, u nichž by podpora a pomoc ze strany nízkoprahových zařízení vedla ku prospěchu. Neméně důležitá je i nabídka činností a mož-

¹ LACA, S. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s. Sociopedie. ISBN 978-80-87182-19-2.

² PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.

ností, které jedinci mohou v těchto zařízeních provozovat a které by je zároveň oslovovaly.³

Cílové skupiny pro nízkoprahově organizovanou sociální a sociálně pedagogickou práci nejsou tvořeny jen jedinci, kteří by odpovídali pouze jedné předem stanovené charakteristice, jak je tomu u jiných služeb, nýbrž jsou utvářeny jedinci bez zjevného společného rysu. Takto tvořené skupiny bývají velmi často proměnlivé, ale z hlediska praxe je můžeme dělit do dvou kategorií. Do první kategorie řadíme jedince, kteří se dlouhodobě dopouštějí konkrétního patologického chování, při čemž ohrožují jak své blízké okolí, tak i sebe (např. drogově závislí, pachatelé trestných činů aj.). V druhé kategorii se nacházejí jedinci s občasným výskytem sociálně patologického jevu (např. nezaměstnanost, špatný prospěch a další).⁴

Sociálně pedagogická práce v nízkoprahových zařízeních se zejména zaměřuje na činnosti, jejímž cílem jsou dlouhodobé změny ve vztazích mezi ohroženými jedinci či skupinami a společností. K docílení těchto změn jí pomáhá široké spektrum činností, které mohou mladiství vykonávat. Některé z těchto činností směřují k rozšíření životních možností jedinců, k pomoci při řešení různých problémů a ke snížení nebezpečí hrozících ze společenských konfliktů. Příkladem mohou být výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, které směřují k rozšíření dovedností, vědomostí a návyků vedoucích ke změně dosavadního způsobu života. Zároveň mají tyto činnosti výrazný výchovný vliv, jelikož rozšiřují sociální dovednosti a rozvíjí tělesné či duševní schopnosti jedince.⁵

Hlavní poslání nízkoprahových zařízení můžeme spatřovat ve dvou směrech. První z nich se snaží o změnu závadového chování či zmírnění následků, jež plynou z patologického chování. Druhý směr se snaží o změnu stanoviska společnosti k neobvyklému chování

³ KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁴ KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵ KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.

a k jedincům dopouštějících se tohoto chování. Tímto způsobem se snaží zabránit vzniku sociální diskriminace vedoucí až k sociálnímu vyloučení.⁶

Důležitým úkolem nízkoprahových zařízení je udržení žádoucího sociálního kontaktu po takovou dobu, aby děti a mládež navštěvující tato zařízení poznaly výhody a přínosy, které jim zařízení poskytuje. Na jedince má podstatný vliv i zjištění, že poskytovaná odborná pomoc a zájem o změnu závadového chování ze strany dospělých pracovníků, nemusí být prováděn pouze prostřednictvím autoritativního přístupu. Dalším neméně důležitým úkolem nízkoprahové výchovné a socializační činnosti je posilování vzájemné komunikace, poskytování si pomoci, podpory a rozvíjení spolupráce mezi jedinci v nízkoprahových zařízeních. Sociálně pedagogická práce se zaměřuje i na utváření pozitivního vztahu dětí a mladistvých ke svému okolí a společnosti.⁷

1.2 Sociální práce

Sociální práce je společenskovední i praktická disciplína vycházející z mnoha vědních oborů (psychologie, sociologie, pedagogiky, práva, lékařství, ekonomie a dalších). Cílem je profesionální odhalování, zmírňování, vysvětlování a řešení sociálních problémů, jako mohou být závadové chování dětí a mládeže, diskriminace, chudoba, nezaměstnanost, drogová závislost, bezdomovectví, domácí násilí apod. Sociální pracovník se při své práci zabývá celkovou situací člověka. Bere tedy v potaz jak faktory sociální, tak i faktory biologické, psychologické, psychiatrické, ekonomické, zdravotní, duchovní aj. Díky tomu lze správně stanovit sociální diagnózu a na jejím základě provádět odpovídající sociální terapii. Sociální pracovníci nepomáhají pouze jednotlivcům, ale mohou působit i na rodiny, skupiny či komunity, aby dosáhli nebo navrátili způsobilost k sociálnímu uplatnění. Pro toto uplatnění pomáhají sociální pracovníci zároveň i vytvářet příznivé společenské podmínky.^{8,9}

⁶ KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁷ KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁸ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁹ Poslání a cíle. *Sociální práce* [online]. 2012 [cit. 2013-012-14]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=1&podsekce=17>

Sociální práce se jako profesionální aktivita začala rozvíjet od počátku 20. století. Definice Národní asociace sociálních pracovníků, která byla vytvořena v roce 1973 ve Spojených státech Amerických, stanovuje, že sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na zlepšení nebo obnovení sociálního fungování klienta (jedince, skupiny či komunity) a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.¹⁰ Sociální práce nevyvolává změnu pouze na straně klienta, ale také na straně jeho prostředí. Prostředím v tomto smyslu může být např. rodina, zaměstnání, škola, společnost aj.

Sociální práce se vyznačuje zaměřeností na souhrn různorodých okolností, které představují specifickou životní situaci klienta a působí na vztahy mezi klienty a jejich sociálním prostředím. Tím, že sociální práce nahlíží na situaci klienta jako na celek, se odlišuje od řady jiných disciplín, které jsou blízké sociální práci. Tyto disciplíny si sice také stanovují za cíl pomoc v obtížných životních situacích, ale zabývají se pouze některou z dílčích překážek zvládnutí životní situace a ostatní překážky považují za vnější faktory. Široký úhel zaměření sociální práce vyžaduje spolupráci i s jinými odborníky či institucemi. Proto je významným cílem sociální práce zajištění návaznosti činností, vazeb a cílů na jiné obory.¹¹

Sociální pracovník slouží jako prostředník mezi požadavky společnosti a způsoby klienta. Pracuje na jejich vzájemném souladu tím, že plní roli diplomata, jehož cílem je působit na změnu jak klientova chování, tak i společenských norem.¹²

1.3 Sociální služby

Problematika sociálních služeb je v České republice upravena zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který stanoví, že sociální služba je činnost nebo soubor činností zajišťujících podle zákona o sociálních službách pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Sociální služby mohou být poskytovány terénní, ambulantní či pobytovou formou.¹³ Tyto formy mohou být u jednotlivých druhů služeb kombinovány tak, aby bylo dosaženo maximálního účinku. Terénní služba bývá poskytována způsobem, kdy sociální pracovník navštěvuje přirozené prostředí osob, na které se služba zaměřuje. O ambulantní službu se jedná v případech, kdy osoby dobro-

¹⁰ CAMPLING, M. P. Consultant ed.: Jo. *What is professional social work?*. Revised 2. ed. Bristol: Policy. ISBN 978-186-1347-046.

¹¹ JANEBOVÁ, R. Sociální práce: Co je to sociální práce?. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 75-83. ISBN 978-80-254-4001-8.

¹² JANEBOVÁ, R. Sociální práce: Co je to sociální práce?. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 75-83. ISBN 978-80-254-4001-8.

¹³ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

volně navštěvují zařízení sociálních služeb. Pobytovou službou se rozumí služby spojené s ubytováním osob v konkrétním zařízení sociálních služeb.

Jedná se o dlouhodobé i krátkodobé služby poskytované oprávněným osobám, které by se bez jejich působení nemohly podílet na všech stránkách společenského života, bylo by znemožněno uplatnění jejich lidských a občanských práv a docházelo by k jejich sociálnímu vyloučení. Oprávněnými osobami jsou občané, kteří sociální služby potřebují z důvodu svého zdravotního stavu či věku a kteří by bez pomoci společnosti nemohli překonat tíživou sociální situaci nebo nepříznivé poměry. Jedná se především o rodiny s dětmi, osoby těžce zdravotně postižené, seniory a osoby společensky nepřizpůsobivé.¹⁴ Cílem sociálních služeb je zvýšení kvality života těchto osob, případně i ochrana zájmů společnosti. Rozlišujeme mezi službami poskytovanými osobám a administrativními službami v podobě různých příspěvků a dávek. Příčiny vzniku nepříznivé sociální situace jsou velmi různé, a proto také existuje velmi pestrá škála druhů sociálních služeb. Sociální služby zahrnují tři základní oblasti služeb, a to sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.¹⁵

Sociální poradenství v sobě zahrnuje základní a odborné poradenství. Prostřednictvím základního poradenství jsou lidem poskytovány potřebné informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Je základem pro poskytování všech druhů sociálních služeb a poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.¹⁶ Osoby v obtížné sociální situaci tak získají informace o formách sociální pomoci, které jsou dostupné v určité lokalitě. Odborné sociální poradenství je specializovaná odborná činnost zaměřená na zjištění rozsahu a charakteru obtížné sociální situace, zjištění příčin jejího vzniku, poskytnutí informací o možnostech řešení a usměrnění osoby při volbě a uplatňování forem sociální pomoci.¹⁷ Toto poradenství je poskytováno prostřednictvím specializovaných poraden (manželské, rodinné, pro oběti trestného činu, pro oběti domácího násilí apod.).¹⁸ Zvláštní formou poraden je odborné poradenství po telefonu (tzv. linky důvěry). Tyto linky důvěry poskytují anonymní pomoc osobám, které nemohou vyřešit svou krizovou situaci vlastními silami.¹⁹ Odborné poradenství obsahuje tři základní činnosti,

¹⁴ KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, 79 s. ISBN 80-725-4662-7.

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁶ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

¹⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁸ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

¹⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

a to zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a také při obstarávání osobních záležitostí. Zahrnuje v sobě i sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.²⁰ Osoby využívající tento druh poradenství získávají dostatek informací o možnostech a způsobech řešení jejich obtížné sociální situace, o subjektech, které sociální pomoc poskytují, o podmínkách poskytování pomoci a jednotlivých formách, včetně sociálních služeb.²¹

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, jim zajistit důstojné prostředí a zacházení.²² Sociální péče je realizována prostřednictvím sociálního a zdravotního pojištění, sociální pomoci, sociálními službami a státními podporami. Cílovou skupinou jsou osoby nedostatečně zajištěné svým příjmem nebo dávkami z pojištění, osoby, které potřebují sociální péči z důvodu vysokého věku nebo zdravotních obtíží a osoby, které vlastními silami nemohou překonat nepříznivou situaci. V České republice sociální péči zahrnují věcné dávky, finanční dávky a rovněž specifické služby (pečovatelské služby, odlehčovací služby, chráněné bydlení, domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením aj.).²³

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob tím, že se zaměřují na negativní jevy a situace, které nejsou způsobeny neschopností pečovat o sebe z důvodu věku či zdravotního stavu. Jedná se o životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, krizové sociální situace a ohrožení práv i oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Jednou ze služeb, které služby sociální prevence poskytují, jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Mezi další poskytované služby patří např. azylové domy, domy na půl cesty (pro osoby do 26 let opouštějící ústavní zařízení), krizová pomoc, kontaktní centra, terénní programy a další.²⁴

²⁰ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

²² Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²³ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

²⁴ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

1.4 Možnosti odborné pomoci prostřednictvím služeb poskytovaných rizikovým dětem a mládeži

Služby poskytované rizikovým dětem a mládeži hrají důležitou roli pro jejich následný život. Existují různé druhy služeb, které se snaží poskytnout radu, pomoc, ubytování, náplň volného času, prevenci a další možnosti pomoci podle toho, v jaké konkrétní situaci se daný jedinec nachází. Kdokoli se vyskytne v tíživé nebo problémové situaci, má možnost těchto služeb využít. Mezi služby pro rizikové děti a mládež především spadají kurátor pro děti a mládež, dětské domovy se školou, výchovné ústavy pro mládež, diagnostické ústavy, střediska výchovné péče, pobyt v náhradní rodině, dobrodružné programy v přírodě, projekty podporující vzdělávání a uplatnění na trhu práce, nízkoprahová centra a program rychlé intervence.

Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež je státní úředník, který se stará o obtížně vychovatelné děti a mládež, jež se dopouštějí trestné činnosti před dovršením 15 let, pochází z nefunkčních rodin, zanedbávají školní docházku, užívají návykové látky, opakují se u nich útky z domova nebo o děti, na nichž byl spáchán trestný čin. Stejně tak se kurátor stará o rodiny, ze kterých tyto děti pochází. Úkolem kurátora je poskytovat problematice mládeži a jejich rodinám socioterapeutickou a poradenskou pomoc, aby překonaly svou nepříznivou situaci a dosáhly výchovných cílů, které by je opět začlenily do společnosti.²⁵

Ale vzhledem k tomu, že na jednoho kurátora spadá vysoký počet případů, není v jeho silách poskytovat pomoc v potřebné době a intenzitě. Z tohoto důvodu jsou kurátoři nuceni děti, mládež a případně i jejich rodiny odkazovat do soustavné dlouhodobé péče jiným organizacím, jako mohou být různé ústavy, střediska výchovné péče či nestátní formy ambulantní pomoci. Následně kurátoři situaci rizikových dětí a mládeže pouze monitorují.²⁶

Dětské domovy se školou, výchovné ústavy pro mládež a diagnostické ústavy

Dětské domovy se školou, výchovné ústavy pro mládež a diagnostické ústavy spadají do systému státních školských zařízení, do kterých jsou děti a mládež zařazeni z důvodu soudem nařízené ústavní nebo ochranné výchovy. Výjimku tvoří diagnostické ústavy,

²⁵ *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Editor Oldřich Matoušek, Pavla Kodymová, Jana Koláčková. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.

²⁶ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s.86, ISBN 978-802-6200-413.

kde je možný i pobyt na vlastní žádost. Výchovné ústavy poskytují vzdělávací programy pro děti a mládež, které tak získají vzdělání, jež jim pomůže uplatnit se po opuštění těchto zařízení. Některé výchovné ústavy poskytují i poradenskou a terapeutickou péči rodinám dětí a mládeže, které jsou v těchto zařízeních umístěny. Práce s problémovými dětmi a mládeží v ústavní péči je riziková, jelikož se zde kolektivy skládají z dětí a mládeže, které mají sklony k závadovému chování a jednání. Tyto děti také často mívají deprivaci z rodiny, které se na nich podepsaly. Z těchto důvodů je obtížné korigovat nepříznivé vlivy v zařízeních ústavní péče. Velkým problémem zůstává nemožnost neustálé kontroly chovanců ústavu ze strany personálu.²⁷

Dům na půl cesty

Po propuštění z výchovných ústavů mají jedinci možnost využít domů na půl cesty. Tato zařízení jsou u nás zřizována nestátními organizacemi a poskytují zvýhodněné ubytování a poradenské vedení. Zvýhodněné ubytování se poskytuje zpravidla po dobu jednoho roku od propuštění. Cílem poradenského vedení je pomoc klientovi získat vlastní bydlení, práci a alespoň minimální podpůrné sociální vazby.²⁸ Bohužel těchto zařízení není tolik, kolik by bylo potřeba. Přestože se pracovníci těchto zařízení snaží pro své klienty udělat maximum, není v jejich silách odstranit celkový vliv ústavní deprivace. Z tohoto důvodu je vysoká míra pravděpodobnosti, že klient bude mít opět problémy se zákonem.²⁹

Dlouhodobý pobyt v náhradní rodině

V některých západních zemích se jako alternativa k ústavní výchově využívá dlouhodobý pobyt v náhradní rodině. O problémové děti a mládež pečují dospělí, kteří procházejí výběrem a zaškolením. Zároveň jsou tito dospělí pod kontrolou příslušných úřadů. Pěstounská péče o mladistvé v náhradních rodinách dosahuje lepších výsledků než péče o mladistvé, kteří jsou vychováni v ústavech. Mladiství vychováni v náhradních rodinách se dopouštějí asociálního chování v menším počtu a méně často porušují meze zákona než mladiství umístění v ústavních zařízeních. Tato forma péče o rizikové mladistvé není v České

²⁷MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 86, ISBN 978-802-6200-413.

²⁸MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 86, ISBN 978-802-6200-413.

²⁹ *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Editor Oldřich Matoušek, Pavla Kodymová, Jana Koláčková. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.

republiky zatím využívána. U nás je rozvinuta pouze pěstounská péče, do níž se zařazují děti nízkého věku.³⁰

Mentoringové programy

Mentoringové programy, jak jsou nazývané v zahraničí, nabízejí účinnou pomoc problémovým dětem a mládeži v podobě proškolených a zacvičených dobrovolníků. Z amerického programu Big Sisters a Big Brothers byl v České republice odvozen program 5P.³¹

Program 5P znamená pomoc, přátelství, podporu, péči a prevenci, jež je poskytována dětem a mládeži ve věku od 6 do 15 let, které to mají jakýmkoli způsobem v životě složitější, než jejich vrstevníci. Princip programu spočívá v udržování přátelského vztahu mezi dítětem a dospělým dobrovolníkem, jehož cílem je pomoc s řešením problémů dítěte. Tato pomoc probíhá nejméně po dobu 10 měsíců.³²

Na podobných základech je u nás postaven i projekt LATA, který pomáhá ohroženým dětem, mladým lidem a jejich rodinám. Vyškolený dobrovolník poskytuje mladým lidem ve věku 13 až 26 let především vrstevnickou podporu, prostřednictvím níž jim pomáhá začlenit se do společnosti, řešit problémy, zvládat nepříznivé nebo ohrožující životní situace a posilovat jejich samostatnost. Zároveň pomáhají vrátet mladistvé do běžného života, procesu vzdělávání nebo jim pomáhají zdárně vstoupit na pracovní trh.³³ Program 5P i program LATA u nás poskytují neziskové organizace především v Praze a dalších velkých městech.

Středisko výchovné péče

Střediska výchovné péče se vyskytují zpravidla jen ve větších městech, kde poskytují péči dětem a mladistvým v docházkových programech nebo podle svých možností poradenskou a terapeutickou péči rodinám těchto dětí. Vybraná střediska poskytují i oddělení pro krátkodobé pobyty.³⁴

³⁰ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 86, ISBN 978-802-6200-413.

³¹ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 87, ISBN 978-802-6200-413.

³² Naše dobrovolnické programy: Program Pět P. *HESTIA* [online]. 2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/pet-pe/#.UyQh6PI5PHR>

³³ O nás. *LATA: Programy pro ohroženou mládež* [online]. 2011 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.lata.cz/o-nas/>

³⁴ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 86, ISBN 978-802-6200-413.

Projekty podporující vzdělávání a uplatnění na trhu práce

Další možnosti pro děti a mládež vytvářejí některé nestátní organizace, které realizují projekty podporující vzdělávání a uplatnění na trhu práce. Jedná se např. o rekvalifikační kurzy pro ohroženou mládež, kde mladí získají především praktické dovednosti, které jsou upřednostňovány před teoretickými předměty. Pokusně jsou u nás zaváděny tzv. výrobní školy, v nichž mladí, kteří nemají dokončené základní vzdělání, získávají kvalifikaci na pozice, kde je vyžadována vyšší odbornost a bez dostatečných znalostí a praktických dovedností by na ně nebyli přijati. Jedná se např. o práce s kovem, se dřevem nebo ve stravovacích zařízeních. Součástí vzdělávacích programů bývá i rozvoj sociálních dovedností a výchova k občanství, jelikož se u některých jedinců předpokládá, že po absolvování vzdělávacího programu budou ve vzdělávání pokračovat standardní formou studia. Zbylí jedinci zpravidla nastupují do pracovního poměru.³⁵

Nízkoprahová komunitní centra

Při prevenci závadového a při rozvoji prosociálního chování u problémových dětí a mládeže hrají významnou roli nízkoprahová komunitní centra. Tato centra nabízejí dětem a mládeži možnost nerizikového trávení volného času a zároveň pro ně organizují i prázdninové nebo víkendové akce. V České republice jsou nízkoprahová zařízení zřizována nestátními organizacemi a jsou pod záštitou České asociace streetwork.³⁶

Dobrodružné programy v přírodě

Dalšími programy, které slouží na poli prevence před závadovým chováním, jsou dobrodružné programy v přírodě. Jedná se o několikátýdenní programy, které jsou však dostupné pouze platícím zájemcům. To ovšem znemožňuje účast jedinců ze sociálně slabých rodin, kteří tyto preventivní programy potřebují nejvíce. Pokud ale na tyto preventivní programy nenavazují další programy, které by dosažené změny v postojích a chování podporovaly i v běžném prostředí, je jejich vliv na cílovou skupinu krátkodobý. Dalšími možnostmi, které se u nás sice nevyužívají, ale v západní Evropě a v přímořských státech bývají velmi oblíbené, jsou různé motoristické nebo lodní projekty, které využívají atraktivitu aut či lodí pro děti a mládež. Tyto projekty mají zpravidla podobu zájmových kroužků, které v někte-

³⁵ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 87, ISBN 978-802-6200-413.

³⁶ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 87, ISBN 978-802-6200-413.

rých případech umožňují získat kvalifikaci pro různé práce týkající se této problematiky (např. opravář, technik apod.).³⁷

Systém včasné intervence a Tým pro děti a mládež

V České republice je na několika místech pokusně zaveden Systém včasné intervence a Tým pro děti a mládež.³⁸ Oba projekty byly vytvořeny odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra. Systém včasné intervence má u nás podobu informační databáze, jejímž cílem je nastavení efektivní spolupráce mezi institucemi, které se zabývají problematikou péče o ohrožené děti a jejich rodiny, jako jsou např. pedagogicko-psychologické poradny, školská zařízení, lékaři a další. Právě tyto instituce vkládají do informační databáze údaje o ohrožených a problémových dětech. Kromě nich mohou tyto informace využívat kurátoři obecních úřadů, policisté, probační a mediační služba nebo justice. Systém včasné intervence tvoří tři pilíře:

- Tým pro děti a mládež,
- společný informační systém spravovaný místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí,
- konkrétní praktická opatření, která tvoří samotný proces pomoci a intervence.

Úkolem Týmů pro děti a mládež je mapovat sociálně-patologické jevy v dané oblasti a zároveň vytvářet opatření sloužící k jejich prevenci či nápravě. Jejich cílovou skupinou jsou jak pachatelé, tak i oběti z řad dětí a mládeže. Tyto týmy řídí a zřizuje orgán sociálně-právní ochrany dětí. Členy Týmů pro děti a mládež jsou zástupci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školy, probační a mediační služby, pedagogicko-psychologické poradny, Policie ČR, obecní policie, státního zastupitelství, soudu a dalších.³⁹

Co je ovšem v České republice zatím téměř nedostupné, je řízená péče, která by dlouhodobě koordinovala práci institucí zabývajících se rodinou se vzdělávacími zařízeními, případně s pracovišti zabývajících se ohroženými dětmi a mládeží. Zároveň chybí i komplexní komunitní programy prevence kriminality. Programy pro rizikové děti a mládež, které by byly pod záštitou školy, můžou mít lepší úspěšnost než programy zaměřené pouze

³⁷ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 87, ISBN 978-802-6200-413.

³⁸ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 88, ISBN 978-802-6200-413.

³⁹ Oblasti podpory: Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 2014 [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>

na osobnost žáka nebo jeho rodinu, a to zejména pokud využívají komunitní zdroje a zapojují cílovou skupinu do aktivit, které komunitě prospívají.⁴⁰

⁴⁰ MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s., s. 89, ISBN 978-802-6200-413.

2 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V kapitole zabývající se problematikou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) se zprvu zaměřím na vývoj této služby. Poté se budu zabývat, co tato služba může nabídnout dětem a mládeži, pro osoby jakého věku je tato služba vytvořena, tedy na jakou cílovou skupinu se NZDM zaměřují a jakého cíle se snaží dosáhnout. Dále se pokusím vysvětlit, co znamená pojem nízkoprahovost a co má NZDM společného s problematikou sociální práce a sociálních služeb.

2.1 Vývoj služby

NZDM jsou na našem území docela mladou službou. Kořeny vzniku sahají do roku 1994. V tomto roce byla experimentálně vytvořena na obecní úrovni funkce sociálního asistenta streetworkera. Tedy pracovníka, který se pohybuje v přirozeném prostředí klientů, jako jsou např. ulice, kluby, herny, parky, nádraží aj. Od počátku se ti sociální asistenti, kteří se opravdu dostali do terénu, setkávali s problémem neexistence určitého zázemí, kam klienty z řad volně se poflakující mládeže odkázat, co jim nabídnout jako alternativu namísto posedávání, pokuřování či popíjení alkoholu v parcích nebo na jiných místech. Bylo zřejmé, že se společnost nezabývala problematikou dětí a mládeže, které nemohly nebo nechtěly navštěvovat běžné instituce zabývající se volnočasovými aktivitami mladistvých, jako jsou domy dětí a mládeže, různé sportovní či turistické kluby, skaut, umělecké školy aj. Projevilo se, že mládež, která nezvládá splnit podmínku být členem nějaké volnočasové instituce, platit členské příspěvky a účastnit se jejich pravidelných činností, nemá vlastně žádný prostor, kde se potkávat se svými vrstevníky. Pro tuto mládež tedy neexistuje žádná jiná alternativa na setkání, než např. výše zmíněný park. Na základě těchto zkušeností začala z iniciativy sociálních asistentů vznikat občanská sdružení, která usilovala o vznik a provoz klubů pro tuto cílovou skupinu mládeže.⁴¹

V roce 1995 mělo Ministerstvo práce a sociálních věcí možnost realizovat některé formy práce s mládeží v kontextu nestátních neziskových organizací. Díky tomu vznikl pilotní projekt, který se soustřeďoval na skupinu dětí a mládeže. V souvislosti s tímto pilotním projektem bylo založeno Komunitní centrum Krok v Praze - Modřanech, kde mimo jiné vznikl klub zaměřený na děti a mládež ze sídliště. Jeho základním kritériem pro fungování

⁴¹ ČECHLOVSKÝ, J. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služba?)*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Pdf UHK.

byla dostupnost, tedy minimum překážek a omezení pro vstup a pohyb. Zde se objevil po-
prvé termín "nízkoprahový".⁴²

Jelikož se počátek vzniku nízkoprahových klubů nacházel u terénní kontaktní práce, bylo
jejich nasměrování k sociální práci jasně vymezeno. V roce 2001 vznikla při České asocia-
ci streetwork pracovní skupina, jejímž úkolem bylo definovat služby a standardy nízkopra-
hových zařízení pro děti a mládež, které přispěly k ujasnění představy o poslání a cílech
tohoto typu práce s dětmi a mládeží. Tato pracovní skupina vytvořila standardy (personál-
ní, procedurální a provozní), které vycházely z pracovní verze standardů Ministerstva prá-
ce a sociálních věcí za účelem registrace sociálních služeb. A tak v roce 2004 byla NZDM
zařazena do Typologie sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí.⁴³

2.2 Obsah služby

Nízkoprahové programy představují komplex služeb poskytovaných stacionární nebo te-
rénní formou v co nejpřirozenějším prostředí. Jejich cílem je vytvářet podmínky pro navá-
zání kontaktu a konkrétní práci s jednotlivci a skupinami, u kterých je předpoklad nutnosti
a účelnosti takovéto pomoci.⁴⁴

NZDM poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením.
Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeží, kteří jsou ohroženi sociál-
ně-patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovatelný většinou spo-
lečností a zároveň nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Zá-
kladním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových
aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních
a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, dále umožnit jim lépe se orien-
tovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohly řešit
svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační čin-
nosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv
a zájmů. Nízkoprahová zařízení svou službu poskytují zdarma. Činnosti v nízkoprahových

⁴² ČECHLOVSKÝ, J. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služ-
ba?)*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. PdF UHK.

⁴³ ČECHLOVSKÝ, J. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služ-
ba?)*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. PdF UHK.

⁴⁴ *Nízkoprahové programy pro děti a mládež: úvod do problematiky*. 1. vyd. Bratislava: Nadácia mládeže
Slovenska, 2005, 136 s. ISBN 80-969-3480-5.

zařízeních dělíme na pobyt v zařízení, sociální služby, preventivní a pedagogické výkony a volnočasové aktivity.⁴⁵

Pobyt v zařízení

Pobyt v zařízení je minimální forma, kterou je navázána interakce s klientem. Jde o vytvoření příležitostí pro kontaktní práci a specifické preventivní programy zaměřené na skupinu. Rozumí se tím pobyt, aniž by klient čerpal další služby zařízení. Klientovi je zde poskytováno světlo, teplo, místo k sezení a odpočinku, základní zázemí a realizace volnočasových či osobních aktivit.⁴⁶

Sociální služby

V rámci sociálních služeb je klientovi nabízeno široké spektrum možností, jak mu být nápomocno v tíživé situaci. Zahrnuje v sobě činnosti, jako je např. kontaktní práce, situační intervence, informační servis, poradenství, krizová intervence a další.

Kontaktní práce je specifický druh kontaktu s klientem, kdy je hlavním cílem vytvoření dostatečné vzájemné důvěry a podmínek pro další rozvíjení kontaktu. Kontaktní práce dělíme na kontaktní práci v klubu, kontaktní práci v kontaktní místnosti a navázání prvního kontaktu. Zpravidla je prováděna formou rozhovoru.⁴⁷

Situační intervencí rozumíme sociálně pedagogickou práci v situacích s výchovným obsahem. Pracovník při nich vstupuje do interakcí nastávajících mezi uživateli služby, tyto situace reflektuje, přináší k nim podněty a používá další techniky, které vytváří nebo zvýrazňují výchovný efekt situace.⁴⁸

Informační servis spočívá v poskytování specifických informací pracovníkem klientovi. Tento servis je prováděn ústní formou, která může být doplněna i formou písemnou v podobě různých letáků či vytištěných údajů. Poskytované informace mohou být zaměřeny

⁴⁵ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁴⁶ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁴⁷ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁴⁸ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

na základní témata (např. rodina, škola, vztahy, práce), sociálně právní a zdravotní témata (např. problematika návykových látek, právní normy, bezpečný sex) nebo specifická témata, která jsou dohodnutá s klientem.⁴⁹

Prostřednictvím poradenství je vyhodnocována vzniklá problémová situace, jsou nabízeny rady, informace a řešení, které vedou k odstranění potíží. Cílem je vzniklou situaci vyřešit a učit klienta, aby cílevědomě, zodpovědně a usilovně hledal způsoby, jak tuto situaci vyřešit samostatně. Poradenství probíhá formou rozhovoru s klientem a nejčastěji se týká problematiky rodiny, vztahů, sexu, školy, návykových látek, trávení volného času a dalších.⁵⁰

Krizová intervence se využívá při řešení vzniklé krizové situace v životě klienta. Jedná se o diagnosticko-terapeutický přístup přispívající ke zvládnutí psychické krize. Krizová intervence je prováděna formou rozhovoru za účelem získání základní orientace v příčinách krizového stavu a cílenou intervencí zaměřenou na zvládnutí vzniklé situace.⁵¹

Dalšími možnostmi v rámci sociálních služeb může být zprostředkování dalších služeb v zařízeních návazné péče, případová práce, skupinová práce a práce s blízkými osobami klienta (rodiče, přátelé, kamarádi aj.).⁵²

Preventivní a pedagogické výkony

Jedná se o speciální programy, které jsou vytvořeny dle specifických potřeb cílové skupiny a dle dané lokality. Může jít o jednorázové či příležitostní programy, dlouhodobé programy nebo doučování.

Jednorázové či příležitostní programy jsou specifické programy, které se týkají určité problematiky v oblasti, na kterou se chceme zaměřit. Může jít například o programy týkající se specifické oblasti rizikového chování. Tyto programy jsou realizovány např. informač-

⁴⁹ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵⁰ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵¹ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵² RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

ním stánkem na koncertě, distribucí letáků na veřejném shromáždění či jinou specifickou činností.⁵³

Dlouhodobé programy se zabývají především předáváním specifických znalostí a nácvikem specifických dovedností a chování týkající se např. návykových látek či bezpečného sexuálního chování. Tyto programy jsou nejčastěji uplatňovány prostřednictvím kontaktní práce, informačního servisu, situační intervence nebo poradenství.⁵⁴

Doučování školní či mimoškolní látky, případně některých osobních nebo společenských návyků se provádí zpravidla individuálně. Skupinové doučování lze uskutečnit pouze na základě velmi specifických potřeb cílové skupiny a lokality. Doučování může probíhat krátkodobě nebo dlouhodobě.⁵⁵

Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity jsou aktivity, které poskytují náplň volného času klientů. Jsou prostředkem k sociální práci. Může se jednat o základní jednoduché instrumentální aktivity, složitější volnočasové aktivity, různé akce nebo dílny.

Základní jednoduché instrumentální aktivity klient realizuje z vlastní vůle a vlastní aktivitou. Pracovníci zařízení mají pouze roli zprostředkovatele (např. zapůjčení sportovního vybavení).⁵⁶

Složitější volnočasové aktivity jsou vytvářeny na základě zájmů a potřeb klientů a s jejich spoluúčastí. Klienti je realizují vlastní silou, pracovníci zařízení je pouze zprostředkují nebo klientům poradí, jak aktivitu zrealizovat (např. fotbalový turnaj).⁵⁷

⁵³ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵⁴ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵⁵ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁵⁶ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁵⁷ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

Akce iniciované klienty, u nichž dochází ke spolupráci mezi klienty a pracovníky. Tyto akce slouží ke zvýšení organizačních dovedností klientů a jejich seberealizaci (např. pronájem zkušebny či sportoviště).⁵⁸

Akce, které slouží k propagaci nebo jako zpestření každodenního života. Tyto akce připravují pracovníci zařízení a je-li to možné, zapojí do realizace akce i klienty (např. koncert nebo streetart).⁵⁹

Dílny mohou být pravidelné nebo nepravidelné zaměstnání, které může vést pracovník zařízení či externí pracovník. Klient se může volně zapojit do nabízené aktivity (např. keramika nebo lezecká stěna).⁶⁰

2.3 Cílová skupina

Definici cílové skupiny stanovíme zejména podle znaků, které se vztahují k osobám klientů. Za tyto primární znaky můžeme považovat např. pohlaví, věk, národní či etnickou příslušnost apod. Podle sekundárních definičních znaků zabývajících se konkrétním problémovým jevem zjistíme, z jakého důvodu osoba navštívila dané zařízení a co této osobě může zařízení nabídnout. Takto stanovená definice cílové skupiny vytváří obecnou zaměřenost organizace, podle níž se může osoba hledající pomoc orientovat ve velkém množství zařízení, jež nabízejí sociální služby.⁶¹

Cílovou skupinou NZDM jsou děti a mládež ve věku od 6 do 26 let, které zažívají nepříznivé sociální situace, zejména jde o konfliktní společenské situace, obtížné životní události či omezující životní podmínky.⁶²

⁵⁸ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁵⁹ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁶⁰ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁶¹ Celostátní konference PRÁCE S NEORGANIZOVANÝMI DĚTMI A MLÁDEŽÍ: Setkání všech nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *ETHUM: Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci*. Praha, 2003. 39/2003.

⁶² ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

Konfliktními společenskými situacemi jsou takové situace, které jsou v rozporu s právními, kulturními nebo společenskými normami. Příkladem může být páčání různých druhů kriminality, šikanování, záškoláctví, užívání návykových látek, útěky z domova, násilné chování apod.⁶³

Obtížné životní situace jsou situace, v nichž se člověk špatně orientuje a obvykle je není schopen vyřešit vlastními silami. Příkladem těchto situací může být selhávání ve škole, vážné rodinné problémy, rozpad partnerského vztahu, problémy s volbou školy nebo zaměstnání, obtíže se zajištěním bydlení a další.⁶⁴

Omezující životní podmínky nastávají ve chvíli, kdy prostředí, v němž jedinec žije, omezuje jeho psychosociální dovednosti. Jedná se zejména o nepříznivé rodinné a sociální prostředí. Příkladem omezujících životních podmínek je neschopnost navazovat vztahy, neschopnost adaptovat se, pasivní životní stereotypy, absence zájmů aj.⁶⁵

Děti a mládež z cílové skupiny nemohou nebo se nechtějí zapojit do standardních volnočasových aktivit a vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče. Dávají přednost neproduktivnímu trávení volného času, a tak tráví volný čas mimo rodinu či jinou sociální skupinu. Díky tomu žijí životní styl, kvůli kterému se dostávají do konfliktů, a který je ohrožující pro ně samé nebo jejich okolí. Nepřicházejí s jasnou zakázkou nebo ji nedovedou či nechtějí definovat tak, jak to vyžadují jiné typy služeb. V NZDM se děti dělí podle věku do tří skupin:

- 6 až 12 let,
- 13 až 18 let,
- 19 až 26 let.

⁶³ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁶⁴ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁶⁵ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

Děje se tak z důvodu, že na jednotlivé skupiny jsou používány rozdílné metody práce a z důvodu zajištění bezpečného prostředí, jelikož zde hrozí riziko šikany a přebírání negativních vzorců chování mladšími dětmi od starších.⁶⁶

2.4 Poslání a cíle NZDM

„Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.“⁶⁷

Cíle NZDM vycházejí z obecné definice uvedené v zákoně o sociálních službách, kde je stanoveno: *„Sociální službou je činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění.“⁶⁸*

NZDM je preventivní kontaktní sociální služba. Jejím základním cílem je navazovat a udržovat kontakt s jednotlivci a skupinami, kteří nevyužívají nebo nechťejí využívat běžných nabídek a služeb v dané oblasti. Je důležité činit tyto osoby dospívajícími a kompetentními na základě podpory jejich samostatného rozvoje a pomoci k soběstačnosti a svéprávnosti. Dalším neméně důležitým cílem je snížení škod, které si může cílová skupina svým rizikovým chováním a jednáním způsobit. Nízkoprahová zařízení se pokouší jak o individuální změnu u jedinců využívajících jejich služeb, tak o změnu skupinové normy.⁶⁹

Cílem NZDM je dle Pojmosloví dětem a mládeži zabezpečit:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí,
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování,
- zvýšení sociálních schopností a dovedností,
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity,

⁶⁶ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁶⁷ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s., s. 3. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁶⁸ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.*, §3 písm. a), 2006.

⁶⁹ RACEK J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.

- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit,
- zlepšovat kvalitu jejich života,
- předcházet nebo snížit zdravotní rizika související s jejich způsobem života,
- lepší orientaci v jejich sociálním prostředí,
- podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.⁷⁰

2.5 Princip nízkoprahovosti a Česká asociace streetwork

Nízkoprahovost

Pojem nízkoprahovost spočívá v organizování a uspořádání určité služby takovým způsobem, který by zaručoval její maximální možnou přístupnost a fyzickou dostupnost. Je tedy důležité sledovat, vyhodnocovat a následně odstraňovat všechny možné druhy překážek, jež by mohly bránit cílové skupině navštěvovat zařízení nebo využívat jejich služeb.⁷¹

NZDM realizují službu tak, aby byla umožněna maximální dostupnost pro cílovou skupinu. Snahou těchto zařízení je odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat konkrétní zařízení či plně využít nabídky poskytovaných služeb. Z těchto důvodů jsou daná zařízení vytvářena v prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny. Každý uživatel má možnost zůstat v anonymitě. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje uživatele musí být vedena s jeho souhlasem a zároveň má právo do této dokumentace nahlížet. Užívání služby není podmíněno jakýmkoli členstvím ani jinou formou registrace a pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby. Uživatelé mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení a volného času, a přitom nejsou povinni zapojit se do činností připravených pracovníky zařízení. Pasivita či názorová odlišnost uživatele není důvodem pro omezení přístupu ke službě. Provozní doba nízkoprahových zařízení odpovídá potřebám cílové skupiny. Je k dispozici v době, kdy mají děti a mládež možnosti přijít do zařízení. Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům. Službu může využít kdokoli z cílové skupiny bez omeze-

⁷⁰ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁷¹ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 375-377, ISBN 80-731-2038-0.

ní, pokud svým chováním a jednáním neomezují a neohrožují sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby. Samozřejmostí zůstává, že je tato služba poskytována bezplatně.⁷²

Česká asociace streetwork

Česká asociace streetwork o. s. je odborná organizace, která zastupuje fyzické i právnické osoby působící v oblasti nízkoprahových sociálních služeb dle typologie služeb (terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centra). Česká asociace streetwork je dobrovolná, profesní a nevládní nezisková organizace, která usiluje o zvyšování kvality služeb, rozvoj oboru a o dobré podmínky pro poskytovatele služeb se zaměřením na potřeby klientů a společnosti. Asociace se při své práci snaží dbát na profesionalitu a odbornost, dodržování profesionální etiky a respekt k autonomii svých členů.⁷³

Česká asociace streetwork byla založena na podporu rozvoje streetwork v roce 1997 jako odborná profesní organizace, která sdružuje pracovníky jak z praxe, tak i z teoretických pracovišť. Jejím členem se může stát každý, kdo působí v teorii nebo praxi streetwork ve státním či nestátním zařízení. Postupně zde své místo nalézali i pracovníci stacionárních nízkoprahových programů. Od roku 2000 se začalo v rámci asociace prosazovat a rozvíjet téma NZDM.⁷⁴

2.6 NZDM v kontextu sociální práce a sociálních služeb

Sociální práce, sociální služby a NZDM se vzájemně prolínají, avšak každá má i své vlastní pole působnosti. Sociální práce se realizuje především v sociálních službách a jejich prostřednictvím, ale zároveň působí i mimo sociální služby např. v oblasti zdravotnictví, veřejné správy, školství a dalších. Stejně tak sociální služby v sobě nezahrnují pouze sociální práci, ale i další činnosti, jimiž mohou být obslužné činnosti, pečovatelské, intervenční činnosti, krizová pomoc aj. NZDM jsou zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. definována jako jedno ze zařízení sociálních služeb, ve kterém se realizuje sociální práce.

⁷² ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

⁷³ Asociace. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK O.S. *Česká asociace streetwork o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS)* [online]. © 2006 - 2014 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=79&site=cas

⁷⁴ Historie asociace. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK O.S. *Česká asociace streetwork o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS)* [online]. © 2006 - 2014 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=125&site=cas

U NZDM jsou však hlavním prostředkem k navázání kontaktu s klientem využívány volnočasové aktivity. Volnočasové aktivity nicméně nespádají do působnosti sociálních služeb ani sociální práce.⁷⁵

Legislativa vymezuje celou řadu činností, které spadají do kompetence sociálních pracovníků. Z hlediska NZDM jsou zásadními činnostmi:

- sociálně právní poradenství,
- provádění sociálních šetření,
- průzkum terénu a vyhledávání potenciálních klientů,
- analytická, metodická a koncepční činnost v sociální oblasti,
- sociální poradenství,
- odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence,
- krizová intervence,
- sociální rehabilitace.

Sociální služby zahrnují aktivity zajišťující pomoc osobám v nepříznivých sociálních situacích. V souvislosti s NZDM jde především o následující nepříznivé situace:

- krizové a obtížné sociální situace (např. konflikty osobní, rodinné, partnerské),
- nepříznivé situace vyvolané působením sociálně znevýhodňujícího prostředí (např. děti pocházející z rodin s nízkým sociálním statusem mohou mít sníženou schopnost adaptovat se na školní požadavky a požadavky svých vrstevníků, což může vést k šikaně, záškoláctví, diskriminaci apod.),
- nepříznivé situace vyvolané životními návyky nebo způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností (např. zneužívání omamných a psychotropních látek, bezdomovectví, kriminalita),
- situace, které nejsou osoby schopny řešit z důvodu nízkého věku,
- situace, kdy jsou trestnou činností někoho dalšího ohrožena práva a zájmy osoby (např. zanedbávání, týrání a zneužívání dětí).

Výše uvedené ukazuje na vzájemné propojení všech tří služeb. NZDM by bez využívání jak sociální práce, tak sociálních služeb nemohla správně působit jako služba sociální pre-

⁷⁵ JANEBOVÁ, R. Sociální práce: Co je to sociální práce?. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 75-83. ISBN 978-80-254-4001-8.

vence, a tím pádem předcházet sociálním a zdravotním rizikům spojeným se způsobem života cílové skupiny, nebo alespoň zmírňovat škody spojené s těmito riziky.⁷⁶

⁷⁶ JANEBOVÁ, R. Sociální práce: Co je to sociální práce?. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 75-83. ISBN 978-80-254-4001-8.

3 PRACOVNÍCI NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V kapitole týkající se pracovníků nízkoprahových zařízení se z počátku budu věnovat lidem, kteří tuto práci vykonávají a dle zákona vykonávat mohou. Dále uvedu, jaké předpoklady a schopnosti by tyto osoby měly splňovat, aby svou práci vykonávaly správně a smysluplně. V závěru kapitoly popíši problematiku zabývající se prací s klienty.

3.1 Sociální pracovník

Definici a náplň práce sociálního pracovníka upravuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. V tomto zákoně jsou dále definovány předpoklady, které by měl sociální pracovník splňovat pro výkon svého povolání. Důležitým bodem je i získání určité úrovně odborného vzdělání a způsobilosti. Díky tomu by se sociální pracovník měl umět správně orientovat v problematice sociálních služeb, aby tak mohl uspokojovat potřeby klientů.

Podle zákona o sociálních službách sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče a sociálně právní poradenství. Dále provádí analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.⁷⁷

Odborným vzděláním a způsobilostí zákon o sociálních službách rozumí vzdělání na vyšších odborných školách, vysokých školách a absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů. Studijní program na vyšších odborných školách musí být zaměřen na sociální práci, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, charitativní a sociální činnost nebo sociálně právní činnost. Vysokoškolské vzdělání, ať už v bakalářském nebo magisterském studijním programu, se má zaměřovat na sociální pedagogiku, speciální pedagogiku, sociální práci nebo sociální a humanitární práci.⁷⁸

Aby člověk mohl vykonávat práci sociálního pracovníka, musí splňovat zákonem dané podmínky, kterými jsou zdravotní a odborná způsobilost, svéprávnost a bezúhonnost.⁷⁹

⁷⁷ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

⁷⁸ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

⁷⁹ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

Práce sociálních pracovníků spočívá v tom, že rozhodují nebo se sami podílejí na změně života lidí, kteří jejich pomoc potřebují. Tyto změny mají vliv na kvalitu dalšího života jednotlivců, rodin, ale i skupin. Z těchto důvodů je kladen požadavek na vysoký stupeň profesionality sociálních pracovníků. Požadovanou odbornost může sociální pracovník získat pouze v zákonem stanovených specializovaných oborech vzdělávání.⁸⁰

3.2 Pracovník v sociálním zařízení

Je ovšem nesmyslné, aby v pomáhajících profesích mohli pracovat pouze sociální pracovníci, kteří mají povinnost splňovat vyšší požadavky pro získání způsobilosti. Existuje tedy možnost pracovat v sociálních zařízeních nikoli jako sociální pracovník, ale jako pracovník v sociálních službách. Na tyto pracovníky jsou kladeny nižší nároky v rámci způsobilosti a vzdělanosti, ale zároveň i oni mohou poskytovat určité sociální služby, aniž by byli absolventy vyšších nebo vysokých škol.

V sociálních službách (zařízeních) mohou mimo sociálních pracovníků vykonávat činnost i pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí pracovníci a pedagogičtí pracovníci. Jak pozici sociálního pracovníka, tak i pozici pracovníka v sociálních službách upravuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.⁸¹

Pracovníků v NZDM se týká ta část zákona označující za pracovníky v sociálních službách osoby, které vykonávají základní výchovnou nepedagogickou činnost, jež spočívá v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků klientů. Zároveň tito pracovníci působí na utváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity. S klienty sociálních zařízení provozují volnočasové aktivity zaměřené na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy. V neposlední řadě tito pracovníci zabezpečují pro klienty zájmové a kulturní činnosti a mohou působit jako osobní asistenti.⁸²

Ovšem i tito pracovníci musí splňovat určitý stupeň dosaženého vzdělání a způsobilosti. V zákoně je stanoveno, že pracovník v sociálním zařízení musí být absolventem středního školního vzdělání ukončeného výučním listem nebo maturitní zkouškou a zároveň je ab-

⁸⁰ MICHALÍK, J. *Metodika přípravy poradců uživatelů sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Institut Eda Robertse, 2007. ISBN 80-903-6572-8.

⁸¹ MICHALÍK, J. *Metodika přípravy poradců uživatelů sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Institut Eda Robertse, 2007. ISBN 80-903-6572-8.

⁸² Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

solventem akreditovaného kvalifikačního kurzu. Absolvovat kvalifikačního kurz má pracovník povinnost splnit nejdéle do 18 měsíců ode dne nástupu do zaměstnání.⁸³

Stejně jako sociální pracovník, tak i pracovník, který chce vykonávat práci v sociálním zařízení, musí splňovat zákonem dané podmínky. Těmito podmínkami jsou zdravotní a odborná způsobilost, svéprávnost a bezúhonnost.⁸⁴

Pracovat v nízkoprahových zařízeních mohou i dobrovolníci. Dobrovolníkem se může stát každá osoba, která splňuje podmínky daného klubu např. bezúhonnost, určitý věk apod. Dobrovolníci obvykle nepracují samostatně, ale ve spolupráci s pracovníkem nízkoprahového zařízení, kterému pomáhá. Svou činnost odvádí bezplatně a bez nároku na odměnu.

3.3 Osobnostní předpoklady pracovníků NZDM

Kvalita služeb v NZDM je přímo závislá na pracovnících těchto zařízení, a to zejména na jejich vlastnostech, dovednostech a vzdělání, jež mohou při své profesi uplatnit.⁸⁵ Pokud chce člověk pracovat s rizikovými dětmi a mládeží, měl by mít i určité osobnostní předpoklady, které by při své práci využil. Před pracovníky stojí velká výzva a zároveň odpovědnost, jež vyplývá z možného ovlivnění klientova života lepším směrem. Rozhodně tedy nemůžeme tvrdit, že práce v NZDM je jednoduchou záležitostí. Vyžaduje velké množství nároků, které rozhodně nemůže nebo není schopen a ochoten splňovat každý.

Mezi osobnostní předpoklady pracovníků NZDM zahrnujeme několik základních oblastí, jež souvisejí přímo s jejich osobou. Zpravidla zde hovoříme o vrozených předpokladech, u kterých je nutné, aby se s nimi pracovník naučil pracovat, individuální práci je rozvíjel a následně je uměl vhodně využívat při své práci.⁸⁶

Co se týče vlastností pracovníka NZDM, tak jeho povahové rysy by měly být emotivního zaměření s pochopením pro druhé, citlivost a takt. Zároveň by měl být objektivní, rozhodný a racionální. Jelikož se práce týká dětí, tak je důležité, aby byl člověk energický, přiro-

⁸³ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

⁸⁴ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

⁸⁵ *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky.* Vyd. 1. Editor Klára Janoušková, Dana Nedělníková. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 549 s. ISBN 978-807-3685-034.

⁸⁶ PROCHÁZKOVÁ, L. *Nízkoprahová zařízení a jejich přínos v prevenci sociálně patologických jevů.* Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

zeně optimistický a otevřený. Jen na takového člověka mohou děti reagovat kladně. Důležitá je i flexibilita a dosahování dostatečné úrovně inteligence.⁸⁷

Práce v NZDM probíhá zpravidla v odpoledních hodinách, kdy mají děti a mládež volno. Není výjimkou, že se otvírací doba může po čase měnit. Pracovník NZDM nepracuje jen v daném zařízení, ale často vyráží za dětmi i do terénu. Z tohoto důvodu je důležitá flexibilita, jelikož tomu všemu se musí pracovník přizpůsobit.

Dalšími důležitými vlastnostmi pracovníků jsou vlastnosti eticko-psychologické. Do této kategorie spadá např. přiměřená životní zralost, vnitřní poctivost, respektování lidských práv nebo ochota pomáhat etnicky či názorově odlišným lidem. Budoucí pracovník by měl také dobře znát sám sebe a být srozuměn se svými přednostmi a chybami.⁸⁸

Jak můžeme vidět, osobnostních vlastností, které by měl ideální pracovník NZDM splňovat, je opravdu mnoho. Samozřejmě se nejedná o kompletní výčet, ale pouze o nastínění těch nejdůležitějších a nejhlavnějších vlastností, jež ovlivňují kvalitu práce.

3.4 Schopnosti potřebné pro práci v NZDM

Aby mohl pracovník NZDM vykonávat svou práci dobře, tak je k tomu zapotřebí, aby disponoval určitými schopnostmi. Čím více schopností daný pracovník má, tím lepší práci může odvádět, a tím užitečnější může pro děti a mládež být.

Základní schopností je, aby každý pracovník NZDM měl určité pracovní návyky a byl schopen kooperovat s ostatními kolegy. Pracovník by měl mít vypěstovanou i určitou odolnost vůči stresu, který ho v jeho práci může velmi často provázet. Dále by měl být intuitivní a umět tvořivě myslet. Ovšem jednou z nejdůležitějších schopností je schopnost verbální a neverbální komunikace.⁸⁹

Právě schopnost komunikovat sehrává významnou úlohu při kontaktu s klienty. Díky slovní i mimoslovní komunikaci získává pracovník informace o klientovi nízkoprahového zařízení i o jeho problémech. Aby byla komunikace efektivní, měla by vycházet z určitých

⁸⁷ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998, 175 s. ISBN 80-717-8251-3.

⁸⁸ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998, 175 s. ISBN 80-717-8251-3.

⁸⁹ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998, 175 s. ISBN 80-717-8251-3.

komunikačních dovedností a zásad. Pracovník by se měl zároveň vyvarovat komunikačních chyb.⁹⁰

S komunikací jsou úzce spojeny tyto schopnosti:

- schopnost aktivně naslouchat,
- schopnost chápat smysl klientových výroků i neverbálních signálů,
- schopnost dávat klientovi přesné a srozumitelné informace,
- schopnost oponovat klientovi taktním způsobem, pokud si klientovi výroky vzájemně odporují nebo pokud jsou v rozporu s klientovým chováním,
- schopnost rozhovory vhodně zahajovat a ukončovat,
- schopnost shrnout obsah klientových výroků a opatrně interpretovat jejich smysl.⁹¹

Mezi další potřebné schopnosti pracovníků NZDM můžeme řadit:

- schopnost být výchovnou autoritou,
- mít jasné vystupování a být čitelný pro cílovou skupinu,
- schopnost volit strategie, metody a postupy odpovídající potřebám klientů,
- mít zájem o práci a o prohlubování a rozšiřování svých znalostí,
- schopnost udržovat vztah s klientem a další.⁹²

Jak můžeme vidět, schopností, které by měl ideální pracovník NZDM splňovat, je opravdu mnoho. Samozřejmě se nejedná o kompletní výčet, ale pouze o uvedení nejdůležitějších a nejhlavnějších nároků, kterými by měl, alespoň v minimální míře, každý pracovník disponovat.

3.5 Problematika práce s klienty

V úvodní fázi kontaktu s klientem je zapotřebí formulovat, co je cílem práce. Tato úvodní formulace klientových potřeb bývá někdy označována jako sociální diagnóza. Shromažďování informací o klientovi a jeho situaci zabírá mnoho času, ale už i tím vykonává pracovník pro klienta cosi prospěšného. Nesmí ovšem zůstat pouze u toho. Přestože klient navště-

⁹⁰ *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*. Vyd. 1. Editor Klára Janoušková, Dana Nedělníková. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 549 s. ISBN 978-807-3685-034.

⁹¹ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998, 175 s. ISBN 80-717-8251-3.

⁹² KLÍMA P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. *Speciální pedagogika*. 2002, roč. 12, č. 4, s. 226-241. ISSN 1211-2720.

vuje zařízení, kde se pracuje souběžně s celými skupinami, je důležité u něj vytvořit individuální plán práce se stanovenými individuálními cíli. Tyto cíle by měly být zakotveny do prostředí, v němž se klient pohybuje, a ve kterém se může uplatnit.⁹³

Pracovníci nízkoprahových zařízení navazují a udržují vztah s klientem z důvodu, aby jej zapojili do procesu určité změny. Počáteční těžkost tohoto vztahu spočívá v tom, že v zásadě cizí člověk si musí získat důvěru klienta, jež se nachází v obtížné situaci. Mnohdy však tito klienti ani nejsou motivováni nebo připraveni ke změně, a o to těžší to pak pracovník zařízení má. Aby mohl být vztah mezi klientem a pracovníkem úspěšný, je zapotřebí k němu přistupovat s notnou dávkou empatie, vřelosti a opravdovosti. Pokud se pracovník není schopný vžít do situace klienta, nejeví o něj takový zájem, jaký by jevit měl nebo pokud klienta dostatečně nerespektuje, nemůže počítat s tím, že vzájemný vztah mezi nimi bude funkční a klient bude nadále chtít spolupracovat.⁹⁴

Způsobů jak řešit obtížnou situaci klientů je více. Některé z nich však nelze uplatnit okamžitě, a proto se pracovníci nízkoprahových zařízení snaží hledat i jiné způsoby nebo je různě obměňovat a improvizovat mezi nimi. Důležitou součástí při řešení obtížné situace je adekvátní zvážení a zhodnocení klienta a jeho situace.⁹⁵

Klienti často očekávají rychlé a významné změny, ale neuvědomují si, že dosažení takového změny je obtížné. Postupné dosahování menších cílů však pozitivně působí na motivaci klientů a pracovníkovi v nízkoprahovém zařízení pomáhá přesně určit charakter obtíží. Postupné zdolávání menších cílů, a s tím související shromažďování malých změn, vede k dosažení takové změny, kterou klienti očekávají.⁹⁶

Důkazem dobře odváděné práce a odpovědného přístupu pracovníků ke klientům je následná starost pracovníka o situaci klienta, který již nízkoprahové zařízení nenavštěvuje a také chuť klienta udržovat s pracovníky nadále kontakt.⁹⁷

⁹³ MATOUŠEK O., A. KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. ISBN 80-717-8226-2.

⁹⁴ ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Dotisk 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 80 s. ISBN 80-858-5000-1.

⁹⁵ ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Dotisk 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 80 s. ISBN 80-858-5000-1.

⁹⁶ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903-0700-0.

⁹⁷ MATOUŠEK O., A. KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. ISBN 80-717-8226-2.

4 PROBLEMATIKA DĚTÍ A MLÁDEŽE

V kapitole týkající se problematiky dětí a mládeže se pokusím popsat okolnosti vedoucí k tomu, že se jedinec rozhodne navštívit nebo pravidelně navštěvovat nízkoprahové zařízení. Jednou z kategorií, na kterou se v této části zaměřím, je problematika závadového chování vyskytující se u jedinců navštěvujících nízkoprahové zařízení, s nímž se mohou pracovníci těchto zařízení setkat. Důvody, proč jedinec navštíví nízkoprahové zařízení, však mohou být různé. Může na tom být podepsán vliv prostředí, ve kterém vyrůstá nebo obtížnou životní situací či krizí, se kterou se právě potýká.

4.1 Vybrané sociálně patologické jevy chování u dětí a mládeže

Sociálně patologické jevy jsou jevy společensky nebezpečné a negativně sankcionované formy deviantního chování.⁹⁸ Tyto jevy společnost hodnotí jako nežádoucí, jelikož porušují její právní, morální a sociální normy. Při studiu a popisu sociálně patologických jevů vychází sociální patologie z řady vědních disciplín, jedná se především o sociologii, psychologii, etopedii, medicínu a další. Tyto vědní disciplíny zkoumají příčiny vedoucí ke vzniku sociálně patologických jevů a analyzují zdroje, díky nimž se sociálně patologické jevy vyskytují ve společnosti. Zároveň vytváří preventivní a nápravné doporučení mající za cíl jejich eliminaci.⁹⁹

Užívání alkoholu

Alkohol je droga s mnohaletou tradicí. Jedná se o legální drogu, která je velmi podceňována, společensky akceptována a v naší kultuře tradiční. Alkohol je užíván při mnoha příležitostech, které provází člověka v průběhu celého života. Tyto příležitosti bývají prvními možnostmi, kdy dochází ke kontaktu mladých lidí s alkoholem. K tomuto prvnímu kontaktu často dochází v rodinách, kdy je mladému jedinci dovoleno slavnostně si připít s dospělými. Děti a mladiství si při těchto rituálech připadají dospělé, a pokud nemají jinou možnost, jak projevit svou dospělost, tak je pro ně užívání alkoholu nejdostupnější. Po prvotních zkušenostech s alkoholem ve svých rodinách, nemají mladí jedinci poté takový ostych ani problém užívat alkohol se svými vrstevníky, jelikož ho berou jako běžnou součást lidského života. Ovšem tito nezletilí z důvodu svého nízkého věku nejsou schopni

⁹⁸ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2001. ISBN 80-210-2511-5.

⁹⁹ FISCHER S., J. ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.

správně odhadnout a regulovat požívání alkoholu, stejně jako nemají dostatečné zkušenosti s účinky alkoholu na jejich organismus. Častější a opakované užívání alkoholu se může podepsat na jejich společenském životě a změně chování např. v podobě různých zdravotních komplikací, možném vzniku závislosti, zhoršení školního prospěchu, agresivitě aj.

Velké nebezpečí, které v alkoholu spočívá, je to, že někteří jedinci z něj přechází k nebezpečnějším drogám a alkohol je pro ně jakýmsi odrazovým můstkem. Věk, kdy jedinec konzumuje nejčastěji alkoholické nápoje, je mezi 16 a 25 lety. Množství alkoholu, které jedinec požívá je široce ovlivněno životním stylem rodiny a způsobem konzumace alkoholu u rodičů.¹⁰⁰

Tabakismus

Tabák spadá do kategorie legálních drog. Přestože se jedná o návykovou látku, vznik závislosti trvá po delší dobu, než je tomu u ostatních drog. V porovnání s alkoholem je kouření u dětí a mladistvých mnohem rozšířenější. První zkušenosti s kouřením získávají děti již na základních školách. Ve většině případů se jedná o žáky druhého stupně, kteří si tak získávají a dokazují pocit dospělosti. Kuřáctví dětí bývá často spojováno s prospěchem. Čím horší prospěch mají, tím častěji a více kouří. Kouření propadají častěji chlapci než dívky, za to dívky bývají zpravidla silnějšími kuřáky než chlapci. S postupem do vyšších ročníků narůstá i počet kuřáků ve třídách. Již u žáků 8. tříd se špatným prospěchem lze najít návykové kouření.¹⁰¹

Velký vliv na vývoj postoje dítěte ke kouření mají rodina a vrstevníci. Vyšší pravděpodobnost, že dítě podlehne kouření, je u těch dětí, které vyrůstají v rodinách, kdy alespoň jeden z rodičů je kuřák. Stejně tak mohou snadno podlehnout i děti pohybující se mezi vrstevníky či v partě osob, kde většina z nich kouří.

Užívání drog

Užívání nelegálních drog bývá často spojováno spíše s lidmi mladšího věku. Právě tyto lidé s drogami často experimentují, či jsou do jejich užívání vtaženi partou. Užívání drogy berou jako součást rituálu v partě nebo jako způsob identifikace s vrstevníky. Někdy mohou drogu užít jako způsob úniku od zátěžové situace nebo jako způsob odreagování. Neberou v potaz nebezpečí užívání nelegálních drog a nepřipouštějí si možný vznik závislosti

¹⁰⁰ MÜHLPACHR P., M. VAVŘÍK. *Sociální patologie*. Brno: IMS Brno, 2010, 123 s.

¹⁰¹ MÜHLPACHR P., M. VAVŘÍK. *Sociální patologie*. Brno: IMS Brno, 2010, 123 s.

či dlouhodobých následků. Nejčastěji zneužívanými nelegálními drogami mezi mladými jsou marihuana, pervitin a tzv. taneční drogy jako jsou extáze a LSD. Tyto drogy způsobují u lidí změny nálad, stimulují je, uvolňují, zabraňují únavě, mění schopnosti vnímání okolí a navozují halucinace. Důvodem častého užívání mezi mladými je snadná dostupnost a široká nabídka těchto drog. Velké nebezpečí spočívá ve slabé hranici, která mladistvé odděluje od užívání drog, u nichž vzniká závislost velmi rychle, jako jsou např. kokain či heroin. Při vzniku závislosti je jedinec zaměřen na získání drogy, což bývá často spojeno s pácháním trestné činnosti, díky které by získal prostředky na nákup drogy. Mimo jiné se u závislého jedince brzy začnou vyskytovat zdravotní problémy, včetně možné nákazy infekčními nemocemi při nitrožilním užívání. Závislost jedince se stává sociálním problémem, jelikož jeho jednání ovlivňuje lidi v blízkém okolí.

Gambling

Problémů s hazardními hrami mezi dospělými, dospívajícími, ale i mezi dětmi začalo přibývat po roce 1990. Závislost může vzniknout u různých druhů her, ať už se jedná o karetní hry, kasina, sportovní sázky a v neposlední řadě automaty. Automaty dělíme do dvou skupin na výherní a zábavní. U zábavních automatů neexistuje možnost finanční výhry, zákazník zde platí pouze za strávený čas a o hazardní hru se zde nejedná. U výherních automatů je to jiné. Jedinec si zde kupuje možnost finanční výhry. Jakmile se stane gambler závislý na hře, tak ztrácí schopnost sebekontroly a autokorekce. Většina patologicky závislých hráčů nemá dostatečné finanční prostředky, které by pokryly jejich četné hraní. Tyto prostředky proto shánějí prostřednictvím páchání trestné činnosti v podobě různých krádeží a loupeží. Nezletilé osoby však u nás mají zákonem zakázáno tento druh hazardní hry provozovat.¹⁰²

Děti a mladistvých se týká především problematika zábavních her a s tím spojené počítačové hry nebo videohry. Pokud hra slouží k odreagování a zábavě, přičemž doba hraní nepřesahuje určitou mez, může mít na člověka pozitivní vliv. Nebezpečí nastává ve chvíli, kdy jedinci nejsou schopni ovládat nutkání ke hře a rozhodnutí o tom, kdy budou či nebudou hry hrát, již nezávisí na jejich vůli. Závislost u dětí a mladistvých může vzniknout ve velmi krátké době, a to již v průběhu několika týdnů či měsíců. Zvlášť nebezpeční mohou být hráči pohlcení různými druhy her s agresivní tematikou. Zážitky a způsoby chování, které hráč pochytl ve hře, může zkoušet a realizovat i v reálném životě.

¹⁰² MÜHLPACHR P., M. VAVŘÍK. *Sociální patologie*. Brno: IMS Brno, 2010, 123 s.

Kriminalita mládeže

Protiprávní jednání páchané dětmi a mládeží je v České republice závažným problémem. Takovéto chování může být znakem poruchy dosavadního vývoje jedince, nevyhovujícími vnějšími podmínkami či vážnějšího narušení osobnosti. Někteří se však dopouštějí protiprávního jednání z důvodu nezralosti, nezkušenosti nebo bezradnosti vůči okolnímu prostředí a společnosti. V každém případě je takové chování nebezpečné jak pro budoucnost dětí a mladistvých, tak i pro jejich okolí. Z důvodu nízkého věku pachatele a jeho vývojovému stádiu se dává přednost výchovné a ochranné stránce před stránkou trestní.¹⁰³

Pojem kriminalita mládeže zahrnuje trestní jednání osob do věku 18 let. Toto jednání má za následek porušení právních a společenských norem, které zákon označuje za trestný čin. Trestné činy jsou stanoveny v zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Trestný čin spáchaný mladistvými, tedy osobami staršími 15 let, ale mladšími 18 let, se nazývá provinění. Dle trestního zákona jsou mladiství trestně odpovědní, avšak s jistými omezeními. Mladistvému lze za provinění uložit výchovné, ochranné nebo trestní opatření. Mezi výchovná opatření spadá dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Ochranná opatření zahrnují ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnotě a ochranná výchova. Do kategorie trestních opatření mimo jiné spadají obecně prospěšné práce, domácí vězení a podmíněné či nepodmíněné odnětí svobody.¹⁰⁴

Osoby mladší 15 let nemají trestní odpovědnost. Dopustí-li se však dítě mezi 12. až 15. rokem věku jednání, za které lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest, může být takovému jedinci v občansko-právním řízení příslušným soudem uložena ochranná výchova.

Zvláštní kategorií jsou jedinci starší 18 let, avšak stále ještě blízcí věku mladistvých (přibližně do 24 let). Pokud se jedinec dopustí trestného činu, může soud přihlídnout k takovéto okolnosti a uložit nižší trest.¹⁰⁵

Nejčastějšími typy dětského kriminálního chování jsou:

- vloupání do objektů, chat, bytů,

¹⁰³ MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Grada, 2013, 296 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0

¹⁰⁴ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: č. 218/2003 Sb. 2003.

¹⁰⁵ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: č. 218/2003 Sb. 2003.

- krádeže věcí z aut,
- krádeže jízdních kol,
- krádeže v bytech.

Mladiství se dopouštějí především těchto trestných činů:

- krádeže aut a věcí z aut,
- vloupání do objektů, bytů, obchodů,
- výtržnictví
- kapesní krádeže,
- krádeže jízdních kol,
- úmyslné ublížení na zdraví,
- loupežná přepadení.

Z výše uvedeného je patrné, že mezi dětmi a mladistvými převažuje majetková trestná činnost nad násilnou. Problémem bývá vytváření delikventních skupin dětí a mládeže a extremistických skupin. Tyto skupiny se velmi snadno mohou dostat do blízkého kontaktu s organizovanými skupinami dospělých zločinců, kteří je mohou při páchání trestné činnosti zneužívat.¹⁰⁶

Širším pojmem než kriminalita je pojem delikvence. Tento pojem v sobě zahrnuje jak jednání porušující právní normy, tak i jednání porušující normy společenské. Pojem delikvence se tudíž vztahuje na všechny osoby včetně dětí.¹⁰⁷

Mezi charakteristické znaky mladistvých delikventů můžeme řadit:

- nedokončený individuální a sociální rozvoj,
- pochybnosti a neposlušnost vůči autoritám,
- snaha o dospělé a samostatné chování,
- nepřirozené a hrubé chování a vyjadřování,
- obtíže při vyrovnávání se s nabízenou pomocí rodičů a vychovatelů,
- rozpor mezi biologickou dospělostí a psychickou a sociální závislostí na rodině,
- projevování emocí bez ohledu na společenské normy,

¹⁰⁶ MATOUŠEK O., A. KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. ISBN 80-717-8226-2.

¹⁰⁷ NETOLICKÁ, D. KLÍČE PRO ŽIVOT. *Zdravé klima zájmového a neformálního vzdělávání: Kriminalita dětí a mládeže* [pdf]. 2013 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/zdrave-klima-v-zajmovem-vzdelavani>

- kritické chování vůči okolí, rodičům, učitelům.

Většina mladistvých pachatelů se řídí nepříjemnými hodnotami a díky svým egoistickým tendencím mívají silně ovlivněný pohled na svět. Mají v sobě zakořeněny špatné společenské, kulturní a pracovní návyky. Páchaná trestná činnost bývá velmi často impulsivní a obvykle bývá začátkem dalšího kriminálního vývoje. Mladiství však v sobě nemají tak silné sklony k páchání trestné činnosti, jak tomu bývá u dospělých pachatelů. Naskýtá se tu tedy šance, ovlivnit jejich chování pozitivním směrem, za předpokladu specificky zaměřené a odborně prováděné výchovné činnosti.¹⁰⁸

Agresivní chování

Pojmem agresivita označujeme schopnost organismu využít sílu k dosažení určeného cíle a zároveň schopnost vzdorovat obtížím. Každý jedinec je vybaven určitou mírou agresivity, která ho do jisté míry charakterizuje. U jedince s vyšší mírou agresivity je pravděpodobné, že různé situace bude řešit agresivním způsobem. Na podněty, které by ostatní obvykle vůbec neřešili, je agresivní jedinec schopen reagovat impulzivně. Projevem agresivity v chování jedince je agrese. Agrese označuje násilné jednání vůči určitému objektu. Agresivní chování je u člověka z velké míry ovlivněno genetickými faktory. Některé prameny uvádí, že míra agresivity je až z 60 % dědičná.¹⁰⁹

Ve vysoce agresivního člověka se dítě mění postupně. Způsoby násilného chování, které ho vedou k úspěchu, si zapamatuje a pokud za ně není dítě potrestáno, učí se nové a nové způsoby. Další agresivní projevy chování získává dítě ze svého okolí, které tvoří především rodina, vrstevníci a multimediální prostředky. Z těchto projevů chování si postupně vytváří zásady, podle nichž se řídí v nových situacích.¹¹⁰

Šikana

Jedná se o závažný sociálně patologický jev, který se objevuje zejména mezi dětmi a mládeží. Za šikanování považujeme takové chování, jehož cílem je ublížit, ohrozit nebo zstrašit žáka nebo skupinu žáků. Šikanování jedinci či skupiny žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit, jsou cíleně a opakovaně napadáni. Toto napadání

¹⁰⁸ MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Grada, 2013, 296 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0

¹⁰⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.

¹¹⁰ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.

je prováděno jak psychickými, tak i fyzickými útoky. Psychické útoky mají podobu různých pomluv, nadávek, vyhrožování nebo ponižování. Fyzické útoky v sobě zahrnují bití, loupeže, vydírání či poškozování věcí. Závažné formy šikany mohou mít podobu sexuálního obtěžování až zneužívání. S rozvojem komunikačních technologií se objevuje nová forma šikany tzv. kyberšikana. Jedná se o druh šikany realizovaný prostřednictvím elektronické komunikace, který v sobě zahrnuje psychické útoky pomocí sms zpráv, e-mailů, chatů, vyvěšování urážlivých materiálů na internetových stránkách či sociálních sítích apod. Šikanování může být prováděno i nepřímo v podobě demonstrativního přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.¹¹¹

Nebezpečnost působení šikany spočívá především v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních duševních a tělesných následcích na zdraví oběti. Obecně lze tedy říci, že oběť je omezována na své osobní svobodě a svobodě rozhodování, je ponižována její lidská důstojnost a čest a mnohdy jí je ubližováno na zdraví či majetku. Přestože z definice šikany vyplývá, že se zpravidla jedná o opakované ubližování, tak případy, kdy je spáchán zvláště krutý a závažný čin, můžeme označit také za šikanu, i když se již tato událost neopakuje.¹¹²

Šikana prováděná ve školním prostředí probíhá zpravidla v ústraní a v místech, kde děti nejsou pod přímou kontrolou (šatny, záchody). Velmi často však šikana může probíhat i ve třídách, kde je přítomna většina spolužáků, kteří se jejím průběhem velmi baví. Tito spolužáci se však oběti obvykle nezastanou. To může být z důvodu, že mají strach z agresora nebo skupiny agresorů, osoba oběti je jim lhostejná nebo oběť je neoblíbený žák.¹¹³

Agresorem je většinou tělesně zdatný a oproti ostatním dětem vyvinutější jedinec. Ve všech případech tomu však nemusí být stejně. Nedostatek fyzické síly může snadno vyvážit inteligence spojená s bezohledností a krutostí. Pro agresora tak není obtížné získat na svou stranu a pro svůj počin skupinu dalších žáků, proti jejíž převaze je oběť bezmocná. Existují i případy, kdy agresor šikanu vymyslí a zorganizuje, aniž by sám oběti nějak ublížil. Výše uvedené ovšem neznamená, že by se šikany dopouštěl každý tělesně zdatný a vyspělejší jedinec. Co se týče typických vlastností, tak se šikany obvykle dopouštějí oso-

¹¹¹ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. In: MŠMT, 2008, 24 246/2008-6.

¹¹² LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 28 s. ISBN 80-869-9165-2.

¹¹³ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.

by sebejisté, s nedostatkem morálního citění, bez pocitů viny a lítosti, s touhou ovládat druhé, dominantní a bezohledně se prosazující. Někteří z nich mohou být ovlivněni nevhodnou výchovou.¹¹⁴

Agresory šikany mohou být jak chlapci, tak i dívky, ale ve většině případů se jedná o chlapce. Chlapci se z větší části dopouštějí fyzického násilí, za to dívky se schylují spíše k násilí psychickému.

Záškoláctví

Jedním z nejzávažnějších problémů současného základního i středního školství je záškoláctví. Ve spojitosti s vysokým počtem absencí bývá častým důvodem vedoucím k nedokončení všech devíti ročníků základní školy.

Záškoláctví je charakterizováno jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák ze své vlastní vůle, a zpravidla bez vědomí rodičů, nechodí do školy a nenaplnuje tak školní docházku. Jde o obvyklý příklad závadového chování, kdy žák nemá absenci ve škole omluvenou ani rodičem ani lékařem. Příčiny záškoláctví jsou různé. Může se jednat o špatné vztahy mezi žáky či učiteli, nechť ke školní práci, strach ze školy a další.¹¹⁵

Záškoláctví lze v některých případech charakterizovat jako komplex obranného chování. Únikový charakter tohoto chování má za cíl vyhnouti se subjektivně neúnosné zátěži, kterou představuje právě škola. Žáci, kteří se dopouštějí záškoláctví, často nejsou schopni plnit své školní povinnosti nebo je neplní vůbec, a tím se dostávají do stresujících situací např. špatný prospěch či tresty od rodičů. Do této skupiny můžeme zařadit i děti, které škola nebaví.¹¹⁶

Záškoláctví můžeme dělit do tří skupin:

- záškoláctví impulzivního charakteru,
- plánované a účelové záškoláctví,
- chronické záškoláctví.

¹¹⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.

¹¹⁵ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.

¹¹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 444 s. ISBN 80-717-8214-9.

V případě impulzivního záškoláctví žák předem neplánuje svou absenci ve škole. Jedná tak z důvodu neočekávané situace, na kterou reaguje náhle a nepromyšleně. Příkladem takové situace může být písemka či zkoušení, o němž žák nevěděl, a z důvodu strachu ze špatné známky odejde ze školy. Doba trvání impulzivního záškoláctví může být i několik dní dlouhá, jelikož má dítě strach z následku, který by ho za jeho chování čekal a neví, jak svou situaci vyřešit. Záškoláctví zpravidla trvá do doby, než na něj někdo přijde, buďto učitelé nebo rodiče.¹¹⁷

O plánované a účelové záškoláctví, se jedná v případech, kdy dítě předem s předchozím rozmyslem počítá s tím, že se vyhne vyučování. Důvodem vyhnutí se vyučování může být písemná práce, zkoušení, neoblíbený předmět či vyučující aj. Žák nemusí zameškat celý den, stačí pouze, že se vyhne určité vyučovací hodině. Velmi usnadněné to mají zletilí, kteří si omluvenky mohou vypisovat sami.¹¹⁸

Chronické záškoláctví se zpočátku projevuje jako běžné záškoláctví. Původní vyhýbání se školní docházce (např. ze strachu z písemky či zkoušení) přechází do chronické podoby. Časem se k této podobě záškoláctví přidává i lhaní a toulky. Dítě ráno odchází a vrací se v pravidelný čas, který by opravdu strávilo ve škole. Doma je schopno popsat smyšlený průběh dne, jako by tam opravdu bylo. Tento druh záškoláctví je velmi nebezpečný, jelikož s ním dítě není schopno přestat, i když se na něj přijde. V těchto případech může pomoci návštěva dětského psychologa.¹¹⁹

Příčiny, které vedou ke vzniku záškoláctví, jsou negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, způsob trávení volného času a vliv party. K nápravě tohoto chování je důležitá spolupráce rodičů se školou a učiteli. Toto chování může mít za následek rozvoj dalších druhů patologického chování, jelikož volný čas, který dítě tráví mimo školní prostředí je nekontrolovaný.

4.2 Sociálně znevýhodněné prostředí

Sociálně znevýhodněným prostředím rozumíme prostředí, které negativním způsobem ovlivňuje psychický a kognitivní vývoj dítěte. Příčiny tohoto znevýhodnění můžeme poz-

¹¹⁷ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.

¹¹⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.

¹¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 170 s. ISBN 80-718-4488-8.

rovat ve výskytu sociálně patologických jevů v rodině či komunitě, v nízkém ekonomickém a sociálním statusu jedince či rodiny, jazykové bariéry a rasové nebo národnostní odlišnosti. Takto znevýhodnění lidé bývají ve společnosti často izolováni a diskriminováni. Z tohoto důvodu mají tendence komunikovat pouze mezi sebou a stranit se okolí, což vede ke zvětšování překážek mezi těmito skupinami a zbytkem společnosti.¹²⁰

Za sociální znevýhodnění u dítěte je důležité považovat stav, kdy se dítě neumí správně uplatnit ve vzdělávacím procesu, z důvodu dlouhodobého působení nevhodného prostředí, které zapříčiní nedostatečné rozvinutí potřebných schopností a dovedností. V extrémních případech, kdy jsou lidé odsouváni na samý okraj společnosti a jsou jim odpírány či omezovány přístupy ke zdrojům (práce, bydlení, vzdělání, sociální ochrana a zdravotní péče), které jsou dostupné ostatním členům společnosti, již neomluvíme o sociálním znevýhodnění, ale o sociálním vyloučení.¹²¹

Školský zákon považuje za sociálně znevýhodněné prostředí rodiny s nízkým sociálně kulturním postavením, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, dále nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou a postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky.¹²² Ve školském zákoně ovšem nejsou typy znevýhodnění vymezeny kompletně. Tento výčet je možné doplnit o neúplnost rodiny, nízký příjem jednoho člena rodiny včetně nízkého profesního postavení a nezaměstnanosti, nízký stupeň vzdělání rodičů nebo rodinných příslušníků, menšinový původ a špatnou úroveň bydlení.¹²³

4.3 Obtížné životní situace a životní krize

Obtížné životní situace

V průběhu života se setkáváme s neočekávanými situacemi, které nám komplikují dosahování našich přání, potřeb a cílů. Záleží však na tom, jak se s těmito situacemi zvládneme vyrovnat. To, že nám dosažení cíle brání těžká a nepříjemná komplikace, neznamená, že ji nelze zdárně překonat. Taktéž ani nervozita či strach, který člověk může prožívat před ne-

¹²⁰ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

¹²¹ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

¹²² Školský zákon (zákon o předškolním, základním, středním, vyš. odb. aj. vzdělávání). In: č. 561/2004. 2004.

¹²³ *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

očekávanou překážkou, neznamená, že jsou ohroženy jeho životní jistoty. U mladých lidí se dostávají např. před důležitými zkouškami pocity napětí, nespavost, nechut k jídlu apod. Důležitý je i celkový stav organismu. Pokud člověk pocítuje únavu, vyčerpání nebo celkové oslabení organismu, hodnotí své vyhlídky mnohem pesimističtěji. Vyvolávají-li zátěžová situace úzkostné stavy, při nichž dochází ke ztrátě rozumové kontroly, pak lze pod vlivem afektivního prožitku vidět okolnosti mnohem hrozivěji, než ve skutečnosti jsou a jedinec začne snadno pochybovat o schopnosti překonat danou překážku. Někteří jedinci se mimo jiné mohou vyhýbat zátěžové situaci vytvořením jiného konfliktu s rodinou, blízkými či přáteli, na kterých si vybíjí nastřádané napětí nebo si těmito konflikty ospravedlnují agresivní chování. Způsob reakce dětí a mladistvých v obtížných chvílích je obrazem aktuálního duševního a tělesného stavu, ale především také dřívějším sociálním učením, které se odehrávalo v raném dětství. V tomto období člověk vnímá podněty nejcitlivěji a snadno je přejímá za vlastní. Pokud dítě opakovaně zažívalo, jak jeho rodiče řešili obtížné životní situace nevhodnými způsoby, jako můžou být obviňování, urážení nebo napadání, namísto hledání vhodného řešení, je pravděpodobné, že i ono bude v obdobných situacích reagovat těmito způsoby.¹²⁴

Životní krize

„Pojem životní krize definovali H. Kolitzus a W. Feuerlein z Krizového centra Psychiatrického institutu Maxe Plancka v Mnichově. Tito autoři uvedli, že krize je v krátkém čase se vyostřující situace, kterou postižený již není schopen překonat a pomocí vlastní strategie zvládnout vnější nebo vnitřní zátěže.“¹²⁵ Z hlediska příčin vzniku a dalšího vývoje můžeme životní krize dělit na krize traumatické a krize v důsledku životních změn.

„Traumatické krize se projevují jako bolestivé a nepředvídatelné stavy, jež náhle narušují lidskou existenci a ukazují sociální realitu jako nespolehlivou, ohrožující či nepřátelskou.“¹²⁶ Bývají většinou způsobeny nečekanými vnějšími podněty, jako jsou např. dopravní nehody, pracovní úrazy, závažné choroby či emoční otřes. Emoční otřes může být vyvolán nečekaným úmrtím osoby, ke které měl jedinec silný emoční vztah. Typickým

¹²⁴ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 159-165. ISBN 80-731-2038-0.

¹²⁵ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 163, ISBN 80-731-2038-0.

¹²⁶ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 166, ISBN 80-731-2038-0.

příkladem je úmrtí v rodině. Mezi další události, které mohou vyvolat traumatickou krizi, jsou případy, kdy je osoba obětí nebo svědkem převážně násilného trestného činu (vražda, různé druhy fyzického násilí, znásilnění či pohlavní zneužití, loupežné přepadení, týrání a další). Traumatickou krizi taktéž může způsobit vyloučení ze školy, sociální úpadek rodiny, bezdomovectví, trestní a soudní stíhání, nevěra partnera, rozvod rodičů apod.¹²⁷

„Ke krizi v důsledku životních změn může dojít tehdy, když se jedinec ocitá v cizím neznámém prostředí, bez dosavadních sociálních vazeb, mimo obvyklé kontakty a možnosti přátelské pomoci.“¹²⁸ Typickými příklady, které mohou vyvolat tyto krizové situace, jsou opuštění rodičovského domu a následná nezajištěnost nebo změna bydliště z důvodu přestěhování. U mladistvých často vyvolává krizovou situaci náhlá změna jejich měnící se společenské role, kterou nejsou schopni adekvátním způsobem zvládnout. Příkladem může být rodina, kde dospívající syn či dcera již má vyspělý vzhled, ale je stále závislý na svých rodičích, kteří mu přiznávají často jen práva dítěte. Právě to snižuje sebeúctu mladistvého a mívá za následek konflikty, při kterých se snaží získat spravedlivé postavení, respekt a práva. Dospívající musí nacházet zřetelnou shodu mezi tím, jak ho posuzují ostatní, co po něm požadují jeho blízcí a jak vidí sám sebe.¹²⁹

Zvláštnosti krizového vývoje u dětí a mladistvých

Přestože mladý jedinec může prožívat velmi závažnou či bolestnou krizi, neznamená to, že by ho tato krize měla zlomit či jako osobu zničit. Takovéto krize bývají součástí běžného lidského života a dají se s většími či menšími obtížemi překonat. Největším problémem ovšem je, že děti a mladiství nemají dostatek životních zkušeností, aby tyto krize rychle a zdárně překonali. Svou úlohu přitom hrají výkyvy emocí, citová nestabilita, nedokonalá schopnost sebekontroly a nedostatek potenciálu k alternativním řešením. Důležitou roli při vypořádání se s životní situací hraje emoční podpora a podpora jednání ze strany vrstevníků nebo naopak jejich absence. Právě u mladých osob je typické, že jsou pevně vázány na názory a hodnoty svých přátel a spolužáků.¹³⁰

¹²⁷ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-731-2038-0.

¹²⁸ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 171, ISBN 80-731-2038-0.

¹²⁹ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 177, ISBN 80-731-2038-0.

¹³⁰ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 194-198, ISBN 80-731-2038-0.

Při řešení krizí je pro mladistvé typické zjednodušené vyhraněné vnímání reality. Jedinec vidí problém černobíle, což mu sice situaci zjednodušuje, ale celkově mu to neprospívá. Dospívající jedinec si často myslí, že už je dospělý a nezávislý, proto většinou nechce přijímat přátelské rady od rodičů a starších osob. Negativní projevy z vnějšího okolí na své chování chápe jako odsouzení a zavržení celé své osoby.¹³¹

Při rozpadu milostného vztahu či při konfliktu s rodiči se projevuje snadná zranitelnost mladistvých. Mladiství reagují velmi emotivně. V případě rozpadu vztahu jsou schopni se úplně separovat od druhé osoby prostřednictvím ničení darovaných věcí, společných fotografií apod. Ke konfliktům v rodině dochází při zcela běžných situacích, jako je neochota podrobit se jinému názoru nebo nedodržování stanoveného názoru. Někteří dospívající jsou ovšem ochotni tyto konflikty řešit útekem z domova. Jsou však i situace, kdy dítě řeší útekem neúnosné napětí v rodině, které může být zapříčiněno rozvodem, odcizením mezi rodiči, ale i špatným zacházením.¹³²

V zátěžových situacích a v emočně vypjatých stavech mají mladiství sklony chovat se dětinsky. Toto chování může mít podobu negativismu, popření a vytěsnění emocí nebo vzdálení z tísnivých poměrů. Někteří se snaží snížit napětí pomocí alkoholu, a tím problém lépe zvládnout. Pokud jedinec ztratí sebekontrolu, může ventilovat svou agresivitu prostřednictvím vulgárního vyjadřování, nadávkami, napadáním ostatních lidí, ničením věcí i sebepoškozováním. V případě zkratového jednání, při pocitu křivdy, nespravedlnosti či urážky, je schopen opustit školu ještě před dosažením určitého stupně vzdělání.¹³³

Takovéto chování bývá patrné zejména u dětí, které mají neuspokojivé nebo vadné vztahy s rodiči a v důsledku špatné výchovy.¹³⁴

¹³¹ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 194-198, ISBN 80-731-2038-0.

¹³² JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 194-198, ISBN 80-731-2038-0.

¹³³ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 194-198, ISBN 80-731-2038-0.

¹³⁴ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s., s. 194-198, ISBN 80-731-2038-0.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ PONORKA

Výzkumné šetření jsem prováděl v nízkoprahovém zařízení Ponorka, které sídlí ve Žďáře nad Sázavou. Toto nízkoprahové zařízení spadá pod oblastní charitu ve Žďáře nad Sázavou. Posláním tohoto zařízení je poskytovat pomoc, podporu a zázemí dospívajícím osobám ve Žďáře nad Sázavou a jeho okolí, které jsou ohroženy nebo se ocitly v nepříznivé životní situaci, a přispívat tak ke zlepšení kvality jejich života. Základními cíli NZDM Ponorka je pomáhat klientům při navazování a zvládání vztahů s ostatními lidmi, orientace ve službách dostupných v regionu a schopnost je využít, starat se o své fyzické i duševní zdraví, umět trávit svůj volný čas smysluplným způsobem, připravovat se prostřednictvím studia na zaměstnání, naučit se najít si a udržet práci a rozeznávat, pojmenovávat a umět řešit situace, kdy nejsou dostatečně naplňovány základní životní potřeby. Cílovou skupinou NZDM Ponorka jsou děti a mládež ve věku od 13 do 20 let.

5.1 Metodologická východiska

Kvalitativní výzkum

Za kvalitativní výzkum můžeme považovat jakýkoli výzkum, kdy se výsledků nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Při kvalitativním výzkumu vytváří výzkumník komplexní, holistický obraz, informuje o názorech účastníků, analyzuje různé typy textů a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. V typickém případě je na začátku výzkumu vybráno téma a jsou určeny základní výzkumné otázky. Tyto otázky mohou být modifikovány nebo doplňovány v průběhu výzkumu, během sběru dat a analýzy dat. Jsou vyhledávány a analyzovány jakékoliv informace, které by mohly přispět k osvětlení výzkumných otázek. Sběr a analyzování dat probíhá v delším časovém intervalu.¹³⁵

Kvalitativní výzkum je prováděn prostřednictvím delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo jedincem či skupinou jedinců. Při výzkumu se používají relativně málo standardizované metody získávání dat, které nám přibližují všední život zkoumaných lidí. Mohou jimi být např. přepisy rozhovorů a terénních poznámek z pozorování, audio a video záznamy, úřední dokumenty, fotografie, deníky, osobní komentáře a další. Výzkumník vy-

¹³⁵ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s., s. 50, ISBN 80-736-7040-2.

tváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal a snaží se nevynechat nic z toho, co by mohlo pomoci vyjasnit situaci.¹³⁶

Pro získání dat jsem využil polo-strukturované rozhovory, kdy jsem si předem připravil otázky, o které jsem se v průběhu rozhovoru opíral. Při vytváření těchto otázek jsem vycházel ze stanovených výzkumných otázek. Se souhlasem respondentů jsem rozhovory nahrával na mobilní telefon a následně je přepsal do textové podoby. Všechny rozhovory byly poskytnuty anonymně.

Metoda otevřeného kódování

Otevřené kódování je část analýzy zabývající se označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. V průběhu otevřeného kódování jsou údaje rozebírány na samostatné části a pečlivě prostudovány. Následným porovnáváním jsou zjišťovány podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky, které údaje reprezentují.¹³⁷

Výzkumný cíl

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit, jak nízkoprahová zařízení pro děti a mládež působí na své klienty a jaké prostředky jsou k tomu využívány. Dále jsem se zaměřil na to, jaké mají pracovníci těchto zařízení možnosti při poskytování pomoci klientům a jaký přínos má činnost nízkoprahových zařízení.

Výzkumné otázky

Jako své výzkumné otázky jsem si zvolil:

- Jaké činnosti a aktivity jsou klientům NZDM nabízeny?
- Jaké problémy a obtíže se vyskytují u klientů NZDM?
- Jaké jsou možnosti pomoci klientům NZDM?
- Jaký je vliv NZDM na život klientů?

Respondenti

Respondenty pro mou bakalářskou práci tvořili zaměstnanci a klienti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Ponorka ve Žďáře nad Sázavou. Ze zaměstnanců, mi poskytly rozhovor tři pracovnice daného zařízení a z řad klientů jsem provedl rozhovor se třemi chlapci

¹³⁶ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s., s. 51-52, ISBN 80-736-7040-2.

¹³⁷ STRAUSS, A. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přel. S. Ježek. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X

a jednou dívkou. Všichni klienti byli žáky druhého stupně základní školy. Podařilo se mi tedy sestavit výzkumný soubor, který tvořilo sedm osob.

5.2 Analýza rozhovorů s pracovníky

Na základě analýzy rozhovorů s pracovníky jsem vytvořil šest následujících kategorií:

- Navazování kontaktu
- Potíže klientů a možnosti jejich řešení
- Aktivity a činnosti
- Vliv zařízení na klienty
- Vztahy v nízkoprahovém zařízení
- Přínos NZDM Ponorka

Navazování kontaktu

Aby mohla být započata jakákoli práce s klienty, musí dojít k navázání kontaktu. K tomuto navázání může docházet buďto na ulici nebo v nízkoprahovém zařízení. Při navazování kontaktu jsou oslovovány děti, které odpovídají cílové skupině nízkoprahového zařízení.

„Záleží na tom, jestli oni sem přijdou do klubu za náma, takže oni nás vyhledají, anebo my je pak oslovíme aktivně v terénu.“ (T)

„My tady máme navázání kontaktu prostřednictvím třeba terénu, takže když vlastně je klub, tak děti chodí sem za námi, a když je terén, tak my chodíme za nima ven.“ (M)

„Záleží, jestli to je v terénu nebo na klubu, pokud je to v terénu,“ ... „tak k nim přistoupíme, pozdravíme, zeptáme se, jestli je můžeme na chvílku vyrušit, pak se třeba zeptáme, jestli někdy slyšeli o Ponorce a podle toho se ten rozhovor odvíjí dál.“ (I)

„Takový ty prvokontakty, tak ty právě probíhají tak, že většinou potkáme třeba skupinku dětí nebo děti věkově cílový naší skupině, takže 13-20 let a oslovujeme.“ (M)

„My máme cílovku od 13 do 20 let.“ (I)

V průběhu navázání kontaktu jsou jedincům sdělovány základní informace o nízkoprahovém zařízení. Při tomto prvotním kontaktu pracovníci poznají, jestli má jedinec zájem o navázání spolupráce či nikoli.

„Představujeme se, naše zařízení, služby, který poskytujeme a nabízíme možnost návštěvy klubu.“ (M)

„Je to vždycky o tom, že se představíme, vysvětlíme, kdo jsme, co nabízíme a dáváme prostor pro takový to vzájemný poznávání.“ (T)

„Pak třeba předáváme nějaké základní informace.“ (I)

„V tu chvíli člověk pozná, jestli ty lidi mají chuť se bavit dál, když ne, tak třeba dáme letáček a odcházíme.“ (I)

„Človiček, kterej sem přijde, tak je vlastně seznámenej celkově s pravidlami klubu, jak to tady funguje, se službami, který nabízíme a on už si pak může vybrat nějakou tu škálu, co by tady chtěl využívat.“ (M)

Mimo výše uvedených existují i další možnosti, jak může být navázán kontakt. Může být přitom využíváno již stávajících klientů anebo jsou využívány moderní komunikační prostředky.

„Přivádí s sebou (stávající klienti) dost často nový klienty.“ (I)

„Máme tady uživatele, ten informuje třeba své kamarády a přijde pak sem s nima. Anebo ještě máme den otevřených dveří pro veřejnost a pro školy.“ (M)

„I prostřednictvím webovek a Facebooku komunikujeme.“ (M)

Pro navazování kontaktu je důležité dbát na to, aby byl dodržován princip nízkoprahovosti. Proto NZDM Ponorka má otevřeno od pondělí do pátku vždy v odpoledních hodinách.

„Nízkoprahový zařízení je postavený na tom, že vlastně my jsme služba anonymní a bezplatná, v tom je vlastně ta nízkoprahovost a dostupnost, že se snažíme, abysme byli co nejvíce dostupný těm mladým lidem.“ (M)

„Tady je taková otvíračka, aby byla přizpůsobena vlastně životnímu rytmu těch mladejch lidí, takže máme otevřeno odpoledne a ne někdy dopoledne, kdy sem nemůžou.“ (I)

„Během toho odpoledne můžou kdykoli přijít a odejít, neustále můžou přicházet a odcházet.“ (T)

„Je to anonymní, nepotřebujou žádný doporučení,“ ... „můžou sem přijít kdykoli.“ (I)

„Výhoda je, že nemusí platit žádný členskej příspěvek, že nemusí mít nějakou pravidelnou docházku, takže tím nejsou vlastně omezovaný.“ (T)

Obvyklý věk klientů, kteří následně navštěvují nízkoprahové zařízení, je různý. Největší skupinou jsou však uživatelé mladší, jelikož velká většina starších dětí už odešla.

„Teďka se nám sem hodně dostali spíš ti mladší.“ (M)

„Největší skupina je asi hnedka těch 13 letech a pak mezi asi 15. až 17. rokem.“ (I)

„Nejčastěji je to tak ten věk 14, 15, 16, 17 a pak od tý plnoletosti to postupně zase klesá.“ (T)

Potíže klientů a možnosti jejich řešení

Po navázání kontaktu přichází na řadu práce s klientem. Tato práce vychází ze základních cílů nízkoprahového zařízení. Asi nejdůležitějším úkolem je pomoc klientům s řešením jejich problémů. Problémy, které pracovníci nízkoprahového zařízení řeší, odpovídají věku cílové skupiny.

„Tak vzhledem k tomu, že pracujeme s cílovou skupinou 13 až 20 let, což je takový to období dospívání, tak ty problémy souvisí s tím.“ (T)

„Jsou to takové ty běžné věci, které řeší na tý své cestě dospívání.“ (I)

„To plyne nebo vychází i z tý cílové skupiny, takže my máme vlastně děti a dospívající ve věku od 13 do 20 a jsou to vlastně děti, které zažívají nějakou nepříznivou životní situaci.“ (M)

Problémy klientů, se kterými si musí pracovníci zařízení vědět rady, jsou velmi různorodé. Může se jednat například o problémy v mezilidských vztazích, problémy se školou, v rodině, volba povolání a další.

„Je to taková jakoby široká škála od vztahů, ať už kamarádskejch, s rodičema, sourozencema, ale i partnerskejma, až po takový to hledání práce, vlastního místa v životě, školy, cokoliv.“ (T)

„Jsou to různé oblasti, takže to můžou být problémy ve škole,“ ... „šikana,“ ... „problémy co se týče závislosti,“ ... „alkohol, třeba když někdo experimentuje, kouření, tráva.“ (M)

„Těch problémů nebo těch věcí, co řeší, je docela široká škála.“ (I)

„Ať se to týká vztahů jak ve škole, tak prvních partnerskejch, vztahů s rodičema, se sourozenci a celkově třeba i s učitelama a dospělejma lidma. Potom třeba i volba povolání, kam jít po základce nebo když někdo končí střední školu, tak jestli pokračovat ve studiu nebo si najít práci.“ (I)

„Řešíme i vztahy,“ ... „sebepoškozování,“ ... „taky jsme řešili oblast domácího násilí.“ (M)

„Nefunkčnost rodiny, že jsou třeba rodiče rozvedení,“ ... „rodiče alkoholici.“ (M)

Velké problémy nastávají, pokud děti a mladiství neumějí správně trávit svůj volný čas. Ten pak často tráví závadovým způsobem, případně experimentují s návykovými látkami nebo se mohou dopouštět trestního jednání.

„Hodně to souvisí i s trávením volného času.“ (T)

„Třeba taky to, že chodí za školu,“ ... „neví co s volným časem,“ ... „tam je takový to riziko, že by mohli třeba být osloveni nějakou jinou partou nebo nějakým člověkem a být namočení do nějakého průšvihů.“ (M)

„Pak určitě téma návykových látek, ať už legálních nebo nelegálních, určitě také trávení volného času“ ... „i nějaká péče o zdraví, ať už fyzický nebo duševní.“ (I)

„Pak jsou to pochopitelně návykové látky, který v tomhleto věkovém období získávají na váze.“ (T)

„Jsou to cigarety, pak alkohol, marihuana a ojedinělá zkušenost i s nějakou jinou drogou, jako třeba pervitin.“ (T)

V případě drogové závislosti jsou klienti odkazováni na Kontaktní centrum ve Žďáře nad Sázavou, které je pro tuto pomoc uzpůsobeno.

Po odhalení problémů následuje jeho řešení, které má nejčastěji formu rozhovoru, kdy jsou klientovi nastíněny možnosti a dále záleží na něm, kterou z možností si vybere.

„Ty služby jsou hodně postavený na povídání.“ (T)

„Je to hlavně o tom, že si prostě popovídáme“ ... „a v rámci toho si třeba i zahrajeme.“ (M)

„Vždycky je to o nějakém kontaktu, o rozhovoru, ale není to tak, že my bysme nabízeli řešení, spíš se snažíme jakoby to rozebrat, ukázat si cesty, které by mohly vést k řešení, a už je na tom klientovi, jakou tu cestu si vybere sám.“ (I)

„Řešíme takový ty možnosti toho, kudy se může vydat“ ... „a pak výběr necháme na něm.“ (T)

„Neříkáme jim přesně, co by měli dělat,“ ... „ale dáváme jim škálu možností, jak by tu danou situaci mohl řešit, a pak už je vlastně na něm, kterou z těch variant si vybere.“ (M)

„Máme nějaký balíček služeb, pomocí kterýho tu situaci ošetřujeme tak, aby bolela co nejmíň, trápila co nejmíň, aby měla co nejmíň negativních následků.“ (T)

„No a pak vlastně máme i nějakou nabídku volnočasového zařízení, takže to je zase takový to řešení tý nudy.“ (T)

Další možností je například pomoc při vytváření životopisu, rada jak si zažádat o práci, příprava třeba na pohovor a další.

Při poskytování pomoci klientům spolupracují nízkoprahová zařízení i s jinými organizacemi a institucemi. Děje se to zvláště v případech, kdy už pomoc nízkoprahového zařízení nestačí nebo byly vyčerpány všechny možnosti. V případě zájmu mohou být klienti na tyto instituce odkázáni, případně jim je nabídnut doprovod.

„Ve chvíli, kdy už je ten problém dost velkej na to, abysme ho tady řešili my sami, víme, že by nám s tímhlelím mohl výborně pomoci kurátor, policajt, ale i učitel“ ... „nebo nějaká poradna.“ (T)

„Občas jsou“ ... „i závažnější věci, který řešíme a už na to nestačí jenom služby nízkoprahů, potřebujou občas služby i někoho jinýho, jako jsou třeba psycholog, kurátorky, občas i policie.“ (I)

„Spolupracujeme taky i s probační a mediační službou, s informačním poradenským servisem na úřadu práce ohledně pomoci při výběru zaměstnání a škol, i s policií.“ (M)

Dalšími organizacemi, se kterými spolupracují zejména pracovníci nízkoprahových zařízení, jsou např. jiná nízkoprahová zařízení nebo různé pracovní skupiny, které jsou utvářeny na úrovni měst nebo kraje.

„Jsou vytvořeny určitý pracovní skupiny, na kterých se vlastně schází preventivní složky,“ ... „a tak vlastně tady je takovej prostor pro to vyměňování si těch informací.“ (T)

„Spolupracujeme s ostatními nízkoprahy, ať už v kraji Vysočina nebo i v kraji Jihomoravském, s krajským úřadem spolupracujeme, jsou různý pracovní skupiny i na městském úřadě.“ (I)

Aktivity a činnosti

V rámci nízkoprahového zařízení jsou klientům nabízeny různé aktivity a činnosti. Některé z nich slouží k pomoci s jejich nepříznivou životní situací.

„Máme základní poradenství, kde spolu vlastně hledáme takový ty cesty, kam on se může vydat,“ ... „pak tady máme třeba informační servis,“ ... „máme návazný služby, hledáme návazný odborníky.“ (T)

„Informační servis, základní poradenství, pomoc v krizi.“ (I)

„Kontaktní rozhovory,“ ... „takový to povídání o každodennosti.“ (T)

„Máme tu i kontaktní místnost a to je speciální místnost, která nám slouží k řešení nějakých problémů.“ (M)

„Pomoc s přípravou na vyučování, do školy.“ (T)

„Nabízíme i doučování a pomoc se školou.“ (M)

Dále jsou klientům nabízeny aktivity a činnosti sloužící k zaplnění jejich volného času a odreagování se. Smysl některých her spočívá v rozvoji různých dovedností a schopností.

„Můžeme nabídnout nějakou hru, nějakou zábavu, uspořádat nějakou akci jako turnaj ve fotbálku.“ (T)

„Máme tady fotbálek, kulečnick, počítač mají k dispozici, různé stolní, deskový hry, ale vždycky se snažíme, aby ta hra měla nějaký cíl, nějaký smysl, ať už rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj fantazie.“ (I)

„Fotbálek, kulečnick, máme tady různé společenské hry,“ ... „hudební nástroje,“ ... „i taneční kurzík,“ ... „můžou si tady jít i na počítač.“ (M)

„Pak tady máme sportovní místnost, kde máme teda boxovací pytel, máme hrazdu na posilování.“ (I)

„Máme relaxační místnost,“ ... „takže když chce třeba někdo trošičku klidnější místo, tak si může zajít tam.“ (I)

Vliv na klienty

Působení nízkoprahového zařízení samozřejmě ovlivňuje situaci všech klientů, kteří ho navštíví. Toto působení probíhá jak prostřednictvím samotného prostředí nízkoprahového zařízení, tak i prostřednictvím pracovníků a může mít různou podobu.

„Určitě v tom, že mají místo, kam mohou přijít, který je pro ně poměrně bezpečný.“ (I)

„Podaří se nám třeba snížit takovou tu okamžitou frustraci z blbého dne, když sem někdo přijde s blbou náladou,“ ... „tak se nám podaří aspoň na chvílečku ho vytrhnout z té blbý

nálady a rozveselit, a pak třeba přivést i na nějaký řešení,“ ... „přesvědčit ho, že ještě není čas to vzdávat.“ (T)

„Můžou tady navázat nějaký vztah nejenom s pracovníkama, ale i s ostatníma lidma, naučit se komunikovat a v případě, že potřebujou, tak se opravdu můžou svěřit s tím svým problémem a ví, že dojdeme nebo se snažíme najít nějaký řešení.“ (I)

Ovšem toto působení nemusí být hned vidět. Často se jedná o dlouhodobou práci, což obnáší notnou dávku trpělivosti.

„Ta práce je fakt dlouhodobá.“ (M)

„Není to, co by bylo hned vidět.“ (M)

„Ty změny nejsou vidět úplně na první pohled, je to spíš práce“ ... „dlouhodobá.“ (I)

„Některému človíčkovi třeba vyřešíme tu situaci během jednoho, dvou sezení, ale některý děti to maj fakt na dlouho.“ (M)

Pro pracovníky nízkoprahového zařízení je důležité, aby v tomto působení nebyli sami, aby měli oporu i v rodině klienta, což rozhodně nebývá pravidlem.

„Pro nás by bylo hrozně důležitý, kdyby i ta rodina fungovala nebo kdyby ta rodina spolupracovala.“ (M)

„Kdybysme mohli“ ... „kolektivně pracovat i s tou rodinou, tak asi by ta práce byla i pro nás smysluplnější a ty výsledky by byly viditelnější a hmatatelnější.“ (M)

„Tady v tom“ ... „je to takovej běh na dlouhou trať.“ (M)

Získat zpětnou vazbu od klienta, kdy by pracovníci zjistili, že se jejich práce podařila, a že měla smysl, není tak úplně časté. Mnohdy se musí spokojit jen s částečnými informacemi a někdy se už nedozví o situaci klienta nic.

„Máme to (zpětnou vazbu) ústní formou, a pak i teda písemnou ve formě anonymních dotazníků.“ (I)

„Občas jakoby máme zpětnou vazbu, že se sem někdo třeba za půl roku vrátí a je najednou šťastnej, happy a nadšenej z toho, že se ta situace změnila, že se vyřešila a že je to dobrý.“ (T)

„Tu zpětnou vazbu máme pak, když třeba ten člověk přijde, anebo pokud je to třeba člověk, kterej nechodí pravidelně, tak už se to třeba nedozvíme.“ (M)

„Ale že bych úplně dostávala nějakou zpětnou vazbu o tom, tak tohle se povedlo nebo teď už jsem v pořádku, teď je to vyřešený definitivně, tak to úplně nemám.“ (T)

„V tady tom je to takový náročnější u těch všech nízkoprahů si myslím.“ (M)

„Spíš je to o tý okamžitý situaci, že třeba teďka je špatná nálada a za dvě hodky prostě lepší.“ (T)

„Musíme to brát, že takovej malej krůček“... „nebo posun v jeho životě“... „pro nás pak znamená hodně.“ (M)

Vztahy v nízkoprahovém zařízení

Velmi důležitou roli při jakémkoli kontaktu mezi pracovníky a klienty hrají jejich vzájemné vztahy. Pracovníci se snaží udržovat vztahy na takové úrovni, aby vzájemná důvěra a spolupráce mohla být na maximální možné úrovni.

„Určitě to musí být takovej ten přátelskej vztah, aby fakt byly schopný se otevřít, takže určitě ne nějaký direktivní.“ (M)

„Spíš takovej partnerskej vztah, že není jeden nadřazený druhýmu, ale že jsme na takový stejný úrovni.“ (I)

„Snažím se mít takovej ten partnerskej vztah, jako že nejsem nikdo nad tebou, ale nejsem ani nikdo pod tebou, nebudu ti tady sloužit, ale nechci ti tady ani rozkazovat, chci se s tebou domluvit a jsem na stejný úrovni jako ty.“ (T)

„Některý děti jsou schopný tu důvěru během chvílky k tomu pracovníkovi získat, ale někteří potřebujou“... „delší čas.“ (M)

„Důvěra je asi to nejdůležitější, co k tý práci potřebujeme, protože kdyby nám nevěřili, tak asi by se na nás potom s těma svejma problémama neobraceli.“ (I)

Pracovníci si však musí dávat pozor, aby jejich vzájemné vztahy s klienty nepřekročily určitou mez. Toto překročení by mohlo mít negativní následky na následnou spolupráci.

„Pokud je člověk až moc kamarádskej a nestanoví si tady nějaký hranice a limity, tak by toho děti mohly zneužít.“ (M)

„Ten vztah je takovej, možná bych řekla, i přátelskej, ale uvědomujeme si“... „hranice, i ten klient i já.“ (I)

„Nějakěj respekt, autoritu“... „u těch dětí musíme mít.“ (M)

„Jsem člověk, kterej tady zodpovídá za nějakej prostor a co se týče pravidel, tak na tomhle trvám.“ (T)

„Nemůže to bejt o nějakým kamarádství.“ (I)

Stávají se ovšem případy, kdy si pracovníci musejí poradit s klienty, kteří poruší stanovená pravidla nebo se chovají nevhodným způsobem. V těchto chvílích musejí být nekompromisní.

„Je to o tom říct, co se mi líbí, nelíbí, proč.“ (T)

„Pokud je agresivní, ale dá se s ním nějak komunikovat a zvládá to aspoň trošku, neohrožuje sebe a ostatní, tak se ho třeba snažíme vzít do kontaktní místnosti nebo do kanceláře, nějak ho uklidnit a trošku se o tom pobavit.“ (I)

„Máme to ošetřený pravidlami, takže pokud přijde nějaký dítě a nezvládá to tady, je slovně agresivní, fyzicky agresivní, tak jedno z pravidel je, že prostě musí opustit klub.“ (M)

„Pokud nechce opustit prostory Ponorky, tak tady pak už jsme domluvený, že kontaktujeme policii.“ (M)

„Pokud by to bylo už v té fázi, že by tady mlátil do ostatních lidí, do zařízení apod., tak už bysme to třeba řešili za spolupráce kurátorů a policie. (I)

„Pokud je to už fakt nějaký hodně porušování pravidel, že třeba tady rozbije zařízení Ponorky nebo někoho napadne, tak tady máme možnost dávat i sankce, jakoby stopku, že nemůže přijít“ ... „třeba na jeden klub, ale takový to nejzávažnější jakoby přestupek je až půlroční stopka.“ (M)

„Uvědomit si, že prostě v tu chvíli já jsem ten, kdo má pravdu a určitý věci, byť na mě bude někdo sebeostřejší, nezměním nebo nenechám bejt.“ (T)

„Někdy je to o konfliktu, někdy je to o domluvě.“ (T)

Přínos NZDM Ponorka

Přínos NZDM Ponorka by byl minimální, kdyby ho pravidelně nenavštěvovali klienti. Při své návštěvě nízkoprahového zařízení jsem poznal, že na nedostatek dětí si rozhodně nepotrpí. Návštěvnost však záleží na spoustě okolností.

„Záleží, jestli je to třeba kolem prázdnin a jak je venku.“ (M)

„Když je venku hezky, tak je jasný, že oni se spíš zdržují venku, pokud se pak ochladí, je venku škaredě, tak už se nám sem hodně schází.“ (M)

„Je to rozdílný, záleží i na ročním období, teďka je to tak 15 až 20.“ (I)

„Letos tuhleto zimu máme zhruba návštěvnost,“ ... „kolem 15 uživatelů za ten jeden klub.“ (T)

„Je to individuální, někdy to může být třeba během toho klubu“ ... „20 dětí, minulej rok jsme měli třeba i kolem těch 40 dětí, fakt se to střídá.“ (M)

„Letos byla mírná zima, loňská zima byla taková jiná, tak to je třeba kolem 30, 35,“ ... „v létě bejvá míň.“ (I)

„Měsíčně přijde zhruba asi tak kolem 50.“ (I)

„V kontaktu jsme tak zhruba měsíčně s 50 lidma.“ (T)

Rozhodně nemůžeme pochybovat o tom, že by nízkoprahová zařízení neměla přínos pro klienty. Už jen snaha zlepšit a zpestřit jeden obyčejný den dětí je obdivuhodné. Stejně tak, jako odhodlání všech pracovníků podílet se na lepším životě klientů. Důkazem toho je vysoká míra návštěvnosti a úsměvy na tvářích dětí, které jsem v klubu mohl potkat.

„Je super, že tady je nějaký prostor pro lidi, který prostě můžou zajít, když je něco trápí, když se necítí úplně oukej.“ (T)

„Jsme dobrovolný, dobře dostupný, v tom si myslím, že je přínos.“ (I)

„Největší přednost je ta, že fakt jakoby dovedeme reagovat na takovou tu aktuální špatnou náladu.“ (T)

„Můžou nám říct všechno a nejde o to, že my bysme je seřvali nebo se k nim chovali nějak ošklivě, berem toho člověka, kterej sem přijde, takovýho jaký je.“ (I)

„Ty oblasti a ty témata, které tady otevíráme a které s nima řešíme, jsou takový témata kolikrát, že člověk z toho má fakt husinu,“ ... „a když třeba pak nemaj kamarády, nemaj třeba rodinu, s kterou by to mohli probrat, tak takovýhle zařízení jsou strašně potřeba.“ (M)

„My jsme vlastně další dospělí lidi, kteří“ ... „těm dětem můžou v tu chvíli říct něco rozumnýho, něco co jim pomůže.“ (T)

„Už tím, že přichází opakovaně, že se s náma baví, že se baví o těch svých problémech, o tom, co prožívají, tak už to si myslím, že je známka toho, že ten nízkoprah má nějaký smysl.“ (I)

„Fakt se nám daří jakoby projasnit ten jeden den, takže v tom je ten přínos.“ (T)

5.3 Analýza rozhovorů s klienty

Na základě analýzy rozhovorů s klienty nízkoprahových zařízení jsem vytvořil čtyři následující kategorie:

- Vliv nízkoprahového zařízení
- Aktivity a činnosti
- Vztahy v nízkoprahovém zařízení
- Návštěvnost nízkoprahového zařízení

Vliv nízkoprahového zařízení

Důvody proč děti začnou navštěvovat nízkoprahové zařízení, jsou různé. Někteří ho navštěvují díky kamarádům, kteří zařízení již navštěvují nebo jim o něm řeknou. Jiné k tomu vede jejich životní situace a někteří jen nevědí, co dělat s volným časem.

„Mně to řekli kámoši, že tady jsou soutěže a takhle.“ (L)

„Kvůli tomu, že třeba sem choděj moji kamarádi a kvůli tomu, že když nemám co dělat, tak prostě volnočasovka.“ (A)

„Oni tady začali chodit prvně kámoši, tak mně to přišlo jako dobrej nápad, tak jsem to semka zkusil a nějak jsem se už u toho udržel.“ (F)

„Začal jsem chodit do nízkoprahového zařízení kvůli volnému času,“... „já jsem dojíždějící, a když prostě nemám do šesti hodin co dělat, tak prostě jdu sem.“ (K)

„Vyžil bych ho (volný čas) asi nějak zbytečným todle, tady si aspoň můžu popovídat s lidma a zahrát si třeba kulečnick, fotbálek.“ (K)

Děti, které nízkoprahové zařízení navštěvují, mi přiznaly, že na ně má působení nízkoprahového zařízení pozitivního vliv. Jsou však mezi nimi i jedinci, které nic netrápí a do nízkoprahového zařízení si jdou po škole jen zahrát nějakou hru s kamarádem.

„Změnilo se chování u mě trošku.“ (L)

„Přestal jsem mluvit sprostě.“ (L)

„Třeba škola se zlepšila, protože mi tady s tím pomáhaj,“... „jsem dělala přezkoušení a učila se tady s pracovníkama.“ (A)

„Ani ne, já jsem bezproblémovej.“ (F)

„Netrávím vlastně ten čas prostě s lidmi, s kterými bych ho radši ani, jakože netrávil no.“ (K)

Aktivity a činnosti

Klienti nízkoprahového zařízení mají na výběr z velkého množství aktivit a činností, které jim zde pracovníci nabízejí k užívání. Jednou za čas pracovníci zařízení vytvoří aktivitu, do které zapojí celý klub. Může se jednat např. o puštění filmu na promítače, turnaj ve fotbálku, street art, přenocování v klubu aj. Nejvíce oblíbenými hrami jsou zejména fotbálek a kulečnick.

„Fotbálek mě tady baví a kulečnick, a když tady je nocovka a bavit se tady s lidma.“ (L)

„Fotbálek, kterej tu hrajeme s holkama.“ (A)

„No tak třeba ten kulečnick, fotbálek, tak i pokec s těma vychovatelkama a různý hry, ty stolní.“ (F)

„Tak nejvíc mě baví asi fotbálek a kulečnick a tak jako zahrajem si jako i třeba Cink a takový“... „hry,“... „ty stolní.“ (K)

„I ty jiný středy jsou taky dobrý, že tady prostě třeba holky jako pustí film a prostě se koukáme na filmy.“ (K)

Vztahy v nízkoprahovém zařízení

Všechny děti, se kterými jsem hovořil, mi potvrdily, že s pracovníky nízkoprahového zařízení mají velmi dobré vztahy, někteří je označují až za kamarádké.

„S něma se dobře povídá, jsou dobrý.“ (L)

„Dobrej vztah, rozumíme si všechno.“ (A)

„Jsou komunikativní, prostě zajímaj se o všechno, jsou přátelský, prostě vyslechnou můj názor, co si na všechno myslím.“ (F)

„Pohodový holky.“ (F)

„Výbornej vztah, my si rozumíme, tykáme si.“ (K)

„*Ono je jako lepší, než prostě někomu vykat, tak jako tykat si s ním,“ ... „ten člověk si už líp jako rozumí.“ (K)*

Ani vztahy mezi dětmi samotnými nejsou nijak vyostřené. Přestože do zařízení chodí dvě odlišné etnické skupiny, tak k problémům zpravidla nedochází.

„*S nima se dobře povídá, jsou dobrý kámoši,“ ... „i který neznám.“ (L)*

„*Jako ty co znám, tak s těmi je to dobrý, ale ty co neznám, tak se s němi ani moc nebavim.“ (A)*

„*Těžko říct,“ ... „já semka moc často nechodím, jenom občas tady takhle po škole,“ ... „oni semka chodí vždycky až dýl,“ (F)*

„*No tak s těma, který neznám,“ ... „se jako nepotřebuju bavit.“ (K)*

„*Sem chodí,“ ... „dvě etnický rasy,“ ... „a my se prostě bavíme,“ ... „spolu,“ ... „ty druhý moc jakože nemusíme.“ (K)*

„*Nehádáme se, nemlátíme se.“ (K)*

Návštěvnost nízkoprahového zařízení

Pravidelnost návštěv každého jedince je různá. Někteří docházejí do nízkoprahového zařízení každý den, někteří třeba jen jednou za čas.

„*Jen někdy, když mám čas, náhodně.“ (L)*

„*Jo, jsem tady každéj den.“ (A)*

„*No tak jednou týdně.“ (F)*

„*No navštěvuju pondělí, úterý a středu, čtvrtek a ještě někdy i pátek no, takže skoro celej tejden. Víceméně každéj tejden vždycky po škole si sem třeba zajdu.“ (K)*

Doba, po kterou mohou klienti navštěvovat nízkoprahové zařízení je omezena pouze dosažením věku 21 let. Všichni klienti, s kterými jsem hovořil, navštěvují nízkoprahové zařízení již delší dobu.

„*To už je dlouho, to si ani nepamatuju, od sedmé nebo osmé třídy.“ (L)*

„*Od 13 let, to už je tři roky.“ (A)*

„*Dva roky.“ (F)*

„*Už dva roky no, už od 13 let.“ (K)*

5.4 Vyhodnocení výzkumného šetření

Cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit působení nízkoprahových zařízení na klienty, kteří je navštěvují, a jaké prostředky jsou k tomuto působení využívány. Zároveň jsem se zaměřil i na formy poskytované pomoci a celkový přínos nízkoprahových zařízení. Vzhledem ke stanovenému cíli jsem vytvořil základní výzkumné otázky, ze kterých jsem vycházel při provádění rozhovorů jak s pracovníky, tak i s klienty NZDM Ponorka ve Žďáře nad Sázavou.

Veškerá činnost nízkoprahového zařízení začíná při navazování kontaktu. Při vyhledávání potenciálních klientů pracovníci záměrně navštěvují místa, kde se scházejí děti odpovídající cílové skupině konkrétního zařízení, které zde tráví svůj volný čas. Na těchto místech představují dětem své nízkoprahové zařízení a jeho pole působení. Již to je malý krůček k tomu, aby si děti uvědomily, jaké mají možnosti a na koho se mohou případně obrátit, pokud potřebují pomoc nebo pouhou radu. Další možnost, jak navázat kontakt, vzniká při návštěvě daného zařízení ze strany dětí. Právě při návštěvě nízkoprahového zařízení dochází k naplňování základních cílů těchto zařízení. To může mít podobu vyplnění volného času nebo poskytnutí potřebné pomoci či sociální služby. Ke kontaktu s potenciálními uživateli slouží i webové stránky Ponorky a mladými velmi populární Facebook. Při provádění výzkumu bylo potvrzeno dodržování principu nízkoprahovosti v podobě stanovených pravidel, jako je např. anonymita, bezplatnost služby, dostupnost, otevírací doba a další. Právě nízkoprahovost je důležitá z toho hlediska, aby děti neměly strach ani obavy zařízení navštívit.

Potíže, které klienti prožívají, zpravidla odpovídají jejich věku. Jedná se zejména o vztahové problémy s rodiči, kamarády, sourozenci a partnery. Dále se jedná o problémy se školou, prací i návykovými látkami. Co se týče návykových látek, tak ve většině případů jde o alkohol, marihuanu a cigarety, které jsou mezi dětmi velmi rozšířené. Tyto problémy zpravidla souvisí s nevhodným způsobem trávení volného času. Pracovníci musí často řešit i problémy, kdy je samotný klient obětí např. domácího násilí nebo šikany. Výzkum ukázal, že obtíží klientů, se kterými se musí pracovníci vypořádat, je opravdu široká škála. Poskytovaná pomoc je stavěna hlavně na rozhovorech s klienty a na nastínění možností, jak by se daný problém dal řešit. Poté záleží na klientovi, jakou možnost si vybere. Jedná-li se o problém, na nějž již pracovníci nestačí, obrazejí se následně na různé organizace, které by jim s řešením konkrétního problému mohly pomoci. Těmito organizacemi mohou být

probační a mediační služba, kurátoři, policie, úřad práce, školy, poradny, různé pracovní skupiny aj.

Množství aktivit a činností, které jsou klientům poskytovány, je poměrně značné. Jedná se zejména jak o volnočasové aktivity v podobě různých her, možnost využívat vybavení daného zařízení, tak i o sociální služby, jejichž úkolem je pomoc klientům v případech, které to vyžadují. Jakákoliv aktivita nebo činnost má jistý smysl, jež spočívá v možnosti smysluplně využít volný čas, který je tráven pod dohledem dospělých lidí v bezpečném prostředí. Pestrost aktivit je utvořena tak, aby se do nich mohl zapojit kdokoli, kdo zařízení navštíví. Děti mají možnost využívat jak individuálních aktivit, tak i aktivit společenských. Některé aktivity mají za úkol rozvíjet osobnost, schopnosti anebo případný talent dětí. Spektrum možností je opravdu velké. Děti velmi oblíbené aktivity jsou zejména kulečnick, fotbálek nebo různé stolní hry, které si mohou zahrát se svými kamarády. Tyto aktivity následují různé nepravidelné činnosti v podobě pouštění filmů nebo méně častého přenocování v nízkoprahovém zařízení. V případě potřeby pracovníci zařízení poskytují různé druhy činností, které mají za úkol pomoc klientovi s jeho nepříznivou situací. Jedná se zejména o základní poradenství, informační servis, kontaktní rozhovory, pomoc v krizi, různé návazné služby, pomoc se školou a další.

Vliv nízkoprahového zařízení spatřujeme především v jeho působení na klienty. Toto působení spočívá v možnosti strávit volný čas v bezpečném prostoru, kde děti mohou přijít na jiné myšlenky a odreagovat se. Klienti tento prostor navštěvují většinou z důvodu, protože do něj chodí jejich kamarádi a mohou zde strávit volný čas, který by neměli jak využít. Zároveň se zde mohou pracovníkům svěřit se svými problémy a ti jim poté pomáhají s jejich řešením. Řešení problému je ovšem ve většině případů dlouhodobá záležitost, kdy se nastolené změny neprojeví okamžitě. Klienti přiznali vliv nízkoprahového zařízení např. v podobě změny chování, zlepšení prospěchu či smysluplnějšího trávení volného času. V některých případech je velmi důležitá i spolupráce s rodinou klienta, které se však často nedostává. Zda se odvedená práce s klientem povedla, se mnohdy pracovníci ani nedozvědí. Mnohdy se musí spokojit jen s částečnými informacemi anebo se situacemi, kdy klientovi zvednou alespoň náladu.

V průběhu výzkumu jsem také zjišťoval, jaké vztahy mezi sebou mají pracovníci s klienty a klienti navzájem. Vztahy v zařízení totiž hrají velkou roli jak v činnosti samotného klubu, tak i v poskytování pomoci. Pracovníci hodnotí vztah mezi sebou a klienty jako přátelský a partnerský, ve kterém má pracovník a klient stejnou pozici. Díky tomu mohou pracovníci

získat tolik potřebnou důvěru, aby mohla být spolupráce s klientem odváděna na maximální možné úrovni. Klienti vztah mezi sebou a pracovníky hodnotí jako kamarádský. Dále si klienti chválí vzájemné porozumění, možnost tykání a projevovaný zájem ze strany pracovníků. Vzájemný vztah mezi klientem a pracovníkem musí mít ale jisté hranice a pravidla, aby nedošlo k jeho zneužití. V případě překročení takovéto hranice a porušení pravidel zařízení, jsou pracovníci odhodláni využít všech možných prostředků, aby tomuto narušení zabránili. Toto narušení může mít podobu agresivního jednání vůči pracovníkům, ostatním klientům anebo zařízení. Jedním z prostředků, jak tomuto narušení zabránit, je možnost vykázat klienta z prostor zařízení anebo mu do něj po určitou dobu zakázat vstup. Pokud se jedná o méně závažné porušení pravidel, lze si klienta vzít stranou a pouze si s ním promluvit. Vzájemné vztahy mezi klienty samotnými nejsou nijak vyostřené. Děti se v zařízení převážně baví se svými kamarády, a pokud nemají zájem, tak si ostatních dětí nevšímají.

Na přínos nízkoprahového zařízení Ponorka poukazuje už samotná návštěvnost. Všichni klienti, s nimiž jsem hovořil, navštěvují zařízení 2 až 3 roky. Někteří jsou v něm každý den a někteří ho navštěvují náhodně. Počet dětí za jeden klub je velmi rozdílný. Záleží na spoustě okolností, jako je třeba počasí, roční období nebo zda jsou např. prázdniny. V období, kdy jsem prováděl rozhovory, navštěvovalo nízkoprahové zařízení okolo 15 až 20 dětí a v průběhu měsíce byli pracovníci zařízení v kontaktu zhruba s 50 klienty, což je poměrně vysoké číslo, které svědčí o potřebnosti a využívání nízkoprahového zařízení. Sami pracovníci jsou přesvědčeni o nezbytnosti těchto zařízení a byli by dokonce rádi, kdyby takovýchto zařízení mohlo být více, jelikož se na ně klienti opakovaně obrací se svými problémy a s tím, co prožívají. Jsou rádi, za každý posun správným směrem v životě klienta a za možnost zlepšit i jeden obyčejný den.

Výzkumná část tedy jasně potvrzuje prolínání činností nízkoprahových zařízení se sociální pedagogikou. Děje se tak zejména v rámci působení těchto zařízení na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu dětí a mládeže, s cílem změnit jejich způsob života a dosáhnout lepšího společenského uplatnění. Mimo to se pracovníci nízkoprahových zařízení snaží poskytovat pomoc dětem a mládeži v obtížných životních situacích, které je ohrožují.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval tématem nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako akční pole sociální pedagogiky. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké úkoly plní NZDM a zároveň pozorovat propojení jejich činností se sociální pedagogikou. Dále jsem se ve své bakalářské práci zabýval pracovníky NZDM a problematikou dětí a mládeže, které tato zařízení navštěvují. Provedený výzkum byl soustředěn na nízkoprahové zařízení Ponorka ve Žďáře nad Sázavou.

V první kapitole jsem vylíčil obecné poznatky uvádějící do problematiky NZDM. Popsal jsem sociální pedagogiku a její vliv na NZDM, dále oblast sociální práce a sociálních služeb a v neposlední řadě možnosti odborné pomoci, které jsou poskytovány rizikovým dětem a mládeži.

Stěžejním tématem druhé kapitoly jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Zde jsem se zabýval vývojem, obsahem, posláním a cíli této služby. Dále jsem vymezil cílovou skupinu, na kterou jsou tato zařízení zaměřena a princip nízkoprahovosti, díky čemuž jsou tato zařízení snadno dostupná. Krátce jsem se zabýval i Českou asociací streetwork, pod kterou NZDM spadají a kontextem nízkoprahových zařízení v sociální práci a sociálních službách.

Ve třetí kapitole jsem vymezil osobnostní předpoklady a schopnosti pracovníků NZDM potřebné pro práci v nízkoprahovém zařízení. Uvedl jsem, kdo tuto činnost může vykonávat a zabýval jsem se problematikou práce s klienty.

Čtvrtá kapitola je věnována problematice dětí a mládeže navštěvující nízkoprahová zařízení. Zde popisují vybrané sociálně patologické jevy chování, které se nejčastěji u těchto dětí vyskytují. Dále jsem v této kapitole popsal obtížné životní situace a životní krize, s nimiž se klienti NZDM setkávají, a sociálně znevýhodněné prostředí, z něhož klienti často pocházejí.

V praktické části jsem analyzoval rozhovory s pracovníky a klienty NZDM prostřednictvím otevřeného kódování. Právě tyto rozhovory a jejich následná analýza potvrdily poznatky uvedené v teoretické části a zároveň přinesly spoustu zajímavých informací z praxe. Díky provedenému výzkumu jsem si odpověděl na stanovené základní výzkumné otázky, které zároveň vycházely z poznatků uvedených v praktické části.

Bylo zjištěno, že pracovníci využívají různé spektrum činností, které mají za úkol pomoc klientovi s jeho nepříznivou situací. Stejný cíl si klade i obor sociální pedagogika. V rámci sociálně pedagogické práce s klienty jsou využívány jak rozmanité volnočasové aktivity, tak i různé druhy sociálních služeb, zejména jde o kontaktní práci prováděnou formou rozhovorů, informační servis a poradenství. Mimo to nízkoprahové zařízení provádí i preventivní a pedagogické výkony.

Problémy a obtíže u klientů jsou velmi různorodé a každý klient se může potýkat s jinými druhy nesnází. Klienti NZDM nejčastěji řeší problémy v oblasti mezilidských vztahů a školy. Dále se může jednat o problémy pramenící z patologického chování samotného klienta nebo ze situací, kdy je samotný klient obětí např. domácího násilí nebo šikany. Příčina závadového chování zpravidla spočívá v nevhodném trávení volného času. Na všechny tyto oblasti problémů se zaměřuje i obor sociální pedagogika.

Možností, jak pomoci klientům NZDM je celá řada. Poskytovaná pomoc však musí správně reagovat na problémovou situaci klienta. Zpravidla je využíváno činností a aktivit, které konkrétní NZDM poskytuje. Pomoc klientům je stavěna především na rozhovorech, kdy jim jsou poskytnuty možnosti, jak lze danou situaci řešit. V některých případech NZDM spolupracují i s jinými organizacemi, aby poskytovaná pomoc byla co nejužitečnější. Je-li zapotřebí, snaží se NZDM působit i na rodinu klienta s cílem dosáhnout lepšího výsledku v oblasti poskytované pomoci. Ovšem stejně jako v rámci sociální pedagogiky i NZDM kladou důraz na svépomoc a dosažení soběstačnosti klientů.

Vliv NZDM zasahuje do mnoha oblastí v životě klientů. NZDM poskytují prostor, kde klienti mohou bezpečně trávit svůj volný čas pod dohledem sociálních pracovníků. Tito pracovníci mohou v určitých situacích na klienty i výchovně působit. Klienti zároveň mají možnost promluvit si o svých problémech a získat odborné rady a možnosti vedoucí k nápravě dané nepříznivé situace. Je jim nabídnuta pomoc ze strany sociálních pracovníků, kterou mohou bezplatně využít. Cílem NZDM stejně jako sociální pedagogiky je napravit nepříznivou situaci a docílit tak sociálního začlenění a pozitivní změny v životním způsobu dětí a mládeže.

Tato práce by mohla být přínosná pro osoby, které nemají zcela přesné informace o činnosti nízkoprahových zařízení. Přínos by mohla mít i pro děti ze Žďáru nad Sázavou a jeho okolí, které se tak mohou dozvědět o možnostech NZDM a v případě potřeby by věděly, kam mohou zajít.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CAMPLING, M. P. Consultant ed.: Jo. What is professional social work?. Revised 2. ed. Bristol: Policy. ISBN 978-186-1347-046.
- [2] DRAPELA, V. J. Přehled teorií osobnosti. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998, 175 s. ISBN 80-717-8251-3.
- [3] FISCHER, S., J. ŠKODA. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Vyd. 1. Praha: Grada, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.
- [4] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s., ISBN 80-736-7040-2.
- [5] JANEBOVÁ, R. Sociální práce: Co je to sociální práce?. In: Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 75-83. ISBN 978-80-254-4001-8.
- [6] JEDLIČKA, R. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-731-2038-0.
- [7] KLÍMA, P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. Speciální pedagogika. 2002, roč. 12, č. 4, s. 226-241. ISSN 1211-2720.
- [8] KLÍMA, P., R. JEDLIČKA. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 11-20. ISBN 978-80-254-4001-8.
- [9] KOZLOVÁ, L. Sociální služby. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, 79 s. ISBN 80-725-4662-7.
- [10] LACA, S. Sociální pedagogika. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s. Sociopedie. ISBN 978-80-87182-19-2.
- [11] LOVASOVÁ, L. Šikana. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 28 s. ISBN 80-869-9165-2.

- [12] MARTÍNEK, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.
- [13] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. ISBN 80-717-8226-2.
- [14] MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. Vyd. 2., přeprac. Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [15] MATOUŠEK, O. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s. ISBN 978-802-6200-413.
- [16] MATOUŠKOVÁ, I. Aplikovaná forenzní psychologie. 1. vyd. Grada, 2013, 296 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0
- [17] MICHALÍK, J. Metodika přípravy poradců uživatelů sociálních služeb. 1. vyd. Praha: Institut Eda Robertse, 2007. ISBN 80-903-6572-8.
- [18] MÜHLPACHR, P. Sociální patologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2001. ISBN 80-210-2511-5.
- [19] MÜHLPACHR, P., M. VAVŘÍK. Sociální patologie. Brno: IMS Brno, 2010, 123 s.
- [20] NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce. 1. knižní vyd. Brno: Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903-0700-0.
- [21] Nížkoprahové programy pre deti a mládež: úvod do problematiky. 1. vyd. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005, 136 s. ISBN 80-969-3480-5.
- [22] Pedagogická encyklopedie. Vyd. 1. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.
- [23] Profesionální dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky. Vyd. 1. Editor Klára Janoušková, Dana Nedělníková. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 549 s. ISBN 978-807-3685-034.
- [24] PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.
- [25] PROCHÁZKOVÁ, L. Nížkoprahová zařízení a jejich přínos v prevenci sociálně patologických jevů. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

- [26] RACEK, J., A. HERZOG. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 319-329. ISBN 978-80-254-4001-8.
- [27] ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.
- [28] ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům. Dotisk 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 80 s. ISBN 80-858-5000-1.
- [29] SLOWÍK, J. Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.
- [30] Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Editor Oldřich Matoušek, Pavla Kodymová, Jana Koláčková. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.
- [31] STRAUSS, A. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Přel. S. Ježek. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X
- [32] VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, 444 s. ISBN 80-717-8214-9.

Elektronické zdroje

- [1] Asociace. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK O.S. Česká asociace streetwork o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS) [online]. © 2006 - 2014 [cit. 2014-01-23]. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=79&site=cas
- [2] Celostátní konference PRÁCE S NEORGANIZOVANÝMI DĚTMI A MLÁDEŽÍ: Setkání všech nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: ÉTHUM: Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci. Praha, 2003. 39/2003.

- [3] ČECHLOVSKÝ, J. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služba?). Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Pdf UHK.
- [4] ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [pdf]. Praha, 2008, 20 s. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202
- [5] Historie asociace. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK O.S. Česká asociace streetwork o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS) [online]. © 2006 - 2014 [cit. 2014-01-23]. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=125&site=cas
- [6] Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany mezi žáky škol a školských zařízení. In: MŠMT, 2008, 24 246/2008-6.
- [7] Naše dobrovolnické programy: Program Pět P. HESTIA [online]. 2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z:
<http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/pet-pe/#.UyQh6P15PHR>
- [8] NETOLICKÁ, D. KLÍČE PRO ŽIVOT. Zdravé klima zájmového a neformálního vzdělávání: Kriminalita dětí a mládeže [pdf]. 2013 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z:
<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/zdrave-klima-v-zajmovem-vzdelavani>
- [9] O nás. LATA: Programy pro ohroženou mládež [online]. 2011 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.lata.cz/o-nas/>
- [10] Oblasti podpory: Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence. Agentura pro sociální začleňování [online]. 2014 [cit. 2014-01-05]. Dostupné z:
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>
- [11] Poslání a cíle. Sociální práce [online]. 2012 [cit. 2013-012-14]. Dostupné z:
<http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=1&podsekce=17>
- [12] Školský zákon (zákon o předškolním, základním, středním, vyš. odb. aj. vzdělávání). In: č. 561/2004. 2004.

[13] Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: č. 218/2003 Sb. 2003.

[14] Zákon o sociálních službách. In: 108/2006 Sb. 2006.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor s vybranou pracovnící

Příloha P II: Rozhovor s vybraným klientem

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR S VYBRANOU PRACOVNICÍ

1. Jak probíhá navázání kontaktu?

Tak záleží, jestli to je v terénu nebo na klubu, pokud je to v terénu, tak tam když vidíme třeba dva lidi nebo nějakou skupinku, tak k nim přistoupíme, pozdravíme, zeptáme se, jestli je můžeme na chvíli vyrušit, pak se třeba zeptáme, jestli někdy slyšeli o Ponorce a podle toho když jo nebo ne, tak se ten rozhovor odvíjí dál. Když jo, tak se třeba zeptáme odkud a třeba jestli u nás už byli, protože ne vždycky se teda všechny pamatujeme. Pak třeba předáváme nějaké základní informace pro ty, kdo nevědí. V tu chvíli člověk pozná, jestli ty lidi mají chuť se bavit dál, když ne, tak třeba dáme letáček a odcházíme. Nechceme nikoho do ničeho nutit. Když je na nich vidět, že jsou ochotný se bavit dál, tak si popovídáme, třeba jak se dneska měli, a z toho se ten rozhovor potom může odvíjet dál. Pak se třeba dostáváme k nějakým dalším tématům. Ale při tom navázání kontaktu není ta důvěra, protože nás neznají, takže při tom prvním kontaktu se neřeší většinou žádný konkrétní témata, byla by to výjimka, kdyby třeba někdo přišel a zrovna se chtěl bavit o nějakým konkrétním tématu.

2. S jakými problémy se na vás obrazejí, když navštíví NZDM?

Tak já bych řekla, že těch problémů nebo těch věcí co řeší je docela široká škála. Jsou to takové ty běžné věci, které řeší na té své cestě dospívání, ať se to týká vztahů jak ve škole, tak prvních partnerských, vztahů s rodičema, se sourozenci a celkově třeba i s učitelama a dospělejma lidma. Potom třeba i volba povolání, kam jít po základce nebo když někdo končí střední školu, tak jestli pokračovat ve studiu nebo si najít práci, pak třeba i hledáme nějaké obory, co by je bavili nebo naučit nebo říct, jak se píše životopis, jak si zažádat o práci, příprava třeba i na pohovor. Pak určitě téma návykových látek, ať už legálních nebo nelegálních, určitě také trávení volného času, protože kolikrát tráví čas tak jakoby neaktivně nebo ne nějak smysluplně, spíš nějakým třeba někdy i rizikovým způsobem, takže to je další oblast. Určitě i nějaká péče o zdraví, ať už fyzický nebo duševní. Takže to jsou asi takový ty základní oblasti.

3. Jaké jsou vaše možnosti řešení těchto problémů?

Tak hlavní naše možnost je vlastně nějaká forma rozhovoru, ať už to je nějaký informační servis, základní poradenství, pomoc v krizi, ale vždycky je to o nějakým jakoby kontaktu, o rozhovoru, takže ale není to tak, že my bysme nabízeli řešení. Spíš se snažíme jakoby to

rozebrat, ukázat si cesty, které by mohly vést k řešení a už je na tom klientovi jakou tu cestu si vybere sám. Občas jsou takový nějaký třeba i závažnější věci, který řešíme a už na to nestačí jenom služby nízkoprahů, potřebují občas služby i někoho jiného jako jsou třeba: psycholog, kurátorky, občas i policie, pokud se to třeba týká nějakého domácího násilí apod. Takže tam potom spolupracujeme i tady s těma zařízeníma nebo institucema, a je to zase o tom, že se snažíme toho člověka jakoby namotivovat, abysme je kontaktovali nebo on sám je kontaktoval. Nabízíme i doprovod a snažíme se to vždycky dělat tak, abysme nějak nenarušili tu důvěru, anonymitu. Jenom v případě, na co se vztahuje ohlašovací povinnost, tak tam bysme to teda udělali třeba i bez souhlasu toho uživatele, ale jinak se vždycky snažíme, aby o tom věděli, aby ten vztah důvěry mezi náma nebyl narušen, protože důvěra je asi to nejdůležitější, co k té práci potřebujeme, protože kdyby nám nevěřili, tak asi by se na nás potom s těma svejma problémama neobraceli.

4. Jaké aktivity a činnosti s klienty provozujete?

Tak aktivity, činnosti. Rozhovory, máme tady fotbálek, kulečnick, počítač mají k dispozici, různý stolní, deskový hry, ale vždycky se taky snažíme, aby ta hra měla nějaký cíl, nějaký smysl, ať už rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj fantazie. Pak tady máme sportovní místnost, kde máme teda boxovací pytel, máme tam hrazdu na posilování. Ten pytel třeba i kvůli tomu, nejenom že třeba kluci i trénujou mimo ponorku, a když má třeba v sobě někdo nějaký stres, napětí, tak aby si to nevybíjel na ostatních, ale může si to vybit na tom pytli. Pak tady máme gramce dýdžejský, takže kdyby se chtěl někdo naučit nebo už někdo umí, tak může ty gramce využít i tady. Máme tady knihovničku, časopisy, takže si je můžou zapůjčit, ale jenom v prostorách Ponorky. Pak tady máme relaxační místnost, protože na klubu většinou hraje hudba, bejvá tady docela dost lidí, takže takovej trochu hluk a rozruch, takže když chce třeba někdo trošičku klidnější místo, tak si může zajít tam.

5. Jak vycházíte s problematickými dětmi?

Pokud je agresivní, ale dá se s ním nějak komunikovat a zvládá to aspoň trošku, neohrožuje sebe a ostatní, tak třeba se ho snažíme vzít do kontaktní místnosti nebo do kanceláře, nějak ho uklidnit a trošku se o tom pobavit. Pokud by to bylo teda už v té fázi, že by tady fakt jako mlátil do ostatních lidí, do zařízení apod., tak už bysme to třeba řešili za spolupráce kurátorů a policie, záleží, kolik by jim bylo let. Podobně to je i s návykovějma látkama. Máme to tak, že teda není dovoleno užívat návykové látky v prostorách Ponorky i v blízkým okolí, ale pokud už sem někdo přijde pod vlivem, tak ho nepošleme pryč, může

tady na Ponorce bejt, ale zase to je o tom, pokud zvládá svoje chování a neublíží sobě ani ostatním, tak může být na klubu a zapojit se do klubových aktivit. Pokud už je v takovém trošku horším stavu, tak zase si ho vezmu do kontaktní místnosti nebo do kanceláře. Přijde nám, že je lepší když je jakoby někde s někým, než aby byl třeba sám na ulici a mohlo se mu něco stát, ale pokud by se třeba stalo, že by upadal do bezvědomí nebo nějaký takový stav, tak zas bysme asi volali záchranku a nenechali bysme si to pro sebe.

6. Co nejzávažnějšího jste zde museli řešit?

No asi agresivitu, nedávno se vlastně stalo, že někdo tady někoho zmlátí, takže rvačka, v nedávné době.

7. Jakým způsobem se projevuje váš vliv na klienty?

Řekla bych, že určitě v tom, že mají místo, kam mohou přijít, který je pro ně poměrně bezpečný. Můžou tady navázat nějaký vztah nejenom s pracovníkama, ale i s ostatníma lidma. Naučit se komunikovat a v případě, že potřebují, tak se opravdu můžou svěřit s tím svým problémem a ví, že dojdeme nebo se snažíme najít nějaký řešení.

8. Pozorujete u nich nějaké změny tímto působením?

Ty změny nejsou vidět úplně na první pohled. Je to spíš práce taková jakoby dlouhodobá, ale už třeba tím, že ty lidi přichází opakovaně, protože my jsme vlastně služba, která je dobrovolná, nikdo je sem nenutí, už tím že přichází opakovaně, že se s náma baví, že se baví o těch svých problémech, o tom co prožívají, tak už to si myslím, že je známka toho, že ten nízkoprah má nějaký smysl.

9. Tímto způsobem získáváte zpětnou vazbu od klientů?

Ano, těmito rozhovory a pak i zpětnou vazbu, teď už teda jenom jednorůčně děláme takový jakoby dotazníkový šetření, jak jsou spokojení, co jim tady chybí, co by potřebovali. Takže máme to i ústní formou a pak i teda písemnou ve formě anonymních dotazníků.

10. Kromě těch organizací, co jste již uvedla, spolupracujete ještě s nějakými jinými?

Tak určitě spolupracujeme s ostatními nízkoprahy, ať už v kraji Vysočina nebo i v kraji Jihomoravským, s krajským úřadem spolupracujeme, jsou různé pracovní skupiny i na městském úřadě jsou různé pracovní skupiny. Pak se vlastně setkáváme v rámci pracovní skupiny nízkoprahů v kraji Vysočina a v kraji Jihomoravským. Dále jelikož spadáme pod oblastní charitu ve Žďáře nad Sázavou, která spadá pod diecézní charitu Brno, tak tam zas máme schůzky, který se jmenuje Odborný kolegium. Zde se setkáváme s ostatníma

vedoucíma jak nízkoprahů, tak je tam teda ještě sekce center prevence a poté kontaktních center a vždycky nějaký věci řešíme společně a nějaký potom v těch skupinách, podle toho, odkud kdo je.

11. Jak byste popsala vztah mezi sebou a klientama?

Tak já teda tím, že tady jsem jako vedoucí a v přímý práci jsem hrozně málo, ale dřív jsem teda bejvala víc než teďka, ale stejně i tak bych řekla, že ten vztah je takovej možná bych řekla i přátelskej, ale uvědomujeme si myslím si oba hranice, i ten klient i já, že to nemůže bejt o nějakým kamarádství, že to je možná spíš takovej partnerskej vztah, že není tak jako, že jeden je nadřazenej druhýmu, ale že jsme na takový stejný úrovni. Určitě otevřenej, ale má svoje hranice ten vztah.

12. Kolik klientů vás navštěvuje?

Tak za loňskej rok to bylo asi 120 lidí a měsíčně přijde zhruba asi tak kolem 50.

13. A za jeden den v průměru?

Je to rozdílný, záleží i na ročním období, teďka je to tak 15-20. V létě bejvá míň, takže to jsme třeba zase víc v terénu. Letos byla mírná zima, loňská zima byla taková jiná, tak to je třeba kolem 30, 35. Hodně to záleží fakt na ročním období i na těch skupinkách co sem chodí, co se celkově děje ve městě, co se řeší a tak.

14. Chodí stále stejní klienti?

Chodí dost často stejní a přivádí s sebou dost často nový klienty.

15. Jaký je obvyklý věk klientů?

Takže my máme cílovku od 13 do 20 let. Takže největší skupina je asi hnedka těch 13 letějch a pak mezi asi 15. až 17. rokem. Co se týká těch starších, taky jich pár je, ale teďka nám i dospěli, že jim je už 20 a víc, takže pak se s nima musíme i rozloučit.

16. Jak byste popsala přínos NZDM Ponorka?

Nízkoprahy fakt mají smysl v tom, že je tady taková otvíračka, aby byla přizpůsobena vlastně životnímu rytmu těch mladejch lidí, takže máme otevřeno odpoledne a ne někdy dopoledne, kdy sem nemůžou. Otvíračka si myslím, že je dost široká na to, aby sem mohli dojít, když potřebujou. Je to anonymní, nepotřebujou žádný doporučení. Dodržujuj tedy ty zásady nízkoprahovosti. Takže tohle si myslím, že sem můžou snadno jakoby přijít, že to není žádná instituce, kam přijdou, musí mít doporučení, musí bejt třeba objednaný,

že sem můžou přijít kdykoli, protože si myslím, že oni dost často ten svůj způsob života mají tak jakoby volnej, neorganizovanej, takže v tom, že jsme dobrovolný, dobře dostupný, v tom si myslím, že je přínos. Tím že jsme anonymní a nepotřebujeme doporučení a nevyžadujeme nebo nepotřebujeme nějakou pravidelnou docházku, tak to si myslím, že pro ně může být taky přínosný a asi určitě i to, že snažíme jakoby jednat opravdu na takový partnerský úrovni, že nám vlastně můžou říct všechno a nejde o to, že my bysme je seřvali nebo se k nim chovali nějak ošklivě. Berem toho člověka, kterej sem přijde takovýho, jakej je. Ne že bysme třeba, když vidíme, že se děje něco špatně, ho odsuzovali, ale zase ne že bysme s tím souhlasili. Spíš si to na rovinu jakoby řekneme a bavíme se potom, co s tím se dá dělat dál. Tak asi všechno.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S VYBRANÝM KLIENTEM

1. Z jakého důvodu jsi navštívil nízkoprahové zařízení?

Takže začal jsem chodit do nízkoprahového zařízení kvůli vlastně volnému času, že vlastně já jsem dojíždějící, a když prostě nemám do šesti hodin co dělat, tak prostě jdu sem.

2. Takže sem chodíš vyplnit ten volný čas, který bys neměl jak využít?

No jako využil bych ho asi nějak zbytečným todle. Tady si aspoň můžu popovídat s lidma a zahrát si třeba kulečnick, fotbálek.

3. Jaké aktivity nebo činnosti, které tady provozujete, tě nejvíc baví?

Tak nejvíc mě baví asi fotbálek a kulečnick a tak jako zahrajem si jako i třeba Cink a takový tamty hry, prostě jako ty stolní. A jako třeba i ty jiný středy jsou taky dobrý, že tady prostě třeba holky jako pustí film a prostě se koukáme na filmy. Takže jako suprový to je no.

4. Změnilo se něco u tebe od doby, co jsi začal navštěvovat nízkoprahové zařízení?

No tak hlavně to, vlastně že netrávím vlastně ten čas prostě s lidmi, s kterými bych ho radši ani, jakože netrávil no.

5. To se dřív třeba stávalo?

Přesně tak.

6. Mohl bys popsat, jaký máš vztah s pracovníci nízkoprahového zařízení?

Výbornej vztah, my si rozumíme, tykáme si. Ono je jako lepší než prostě někomu vykat, tak jako tykat si s ním, prostě jakože ten člověk si už líp jako rozumí.

7. Jak bys popsal vztah s ostatními dětmi, co tady chodí, jak s kamarády, tak i s těmi, které neznáš?

No tak jako s těma, který neznám jako já se s nima jako nepotřebuju bavit jo, protože vlastně sem chodí vlastně, když to tak řeknu, jakože dvě etnický rasy, když to tak řeknu a prostě jako my se prostě bavíme, a jakože ta jedna naše se bavíme spolu, takže my ty druhý moc jakože nemusíme no.

8. Konflikty jsou nějaký mezi vámi?

Nene, nehádáme se, nemlátíme se, takže jako klídeček.

9. Navštěvuješ pravidelně nízkoprahové zařízení?

No navštěvuju pondělí, úterý a středu, čtvrtek a ještě někdy i pátek no, takže skoro celý týden. Víceméně každý týden vždycky po škole si sem třeba zajdu.

10. A jak dlouho navštěvuješ nízkoprahové zařízení?

Už dva roky no. Už od 13 let.